

mladika

10

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

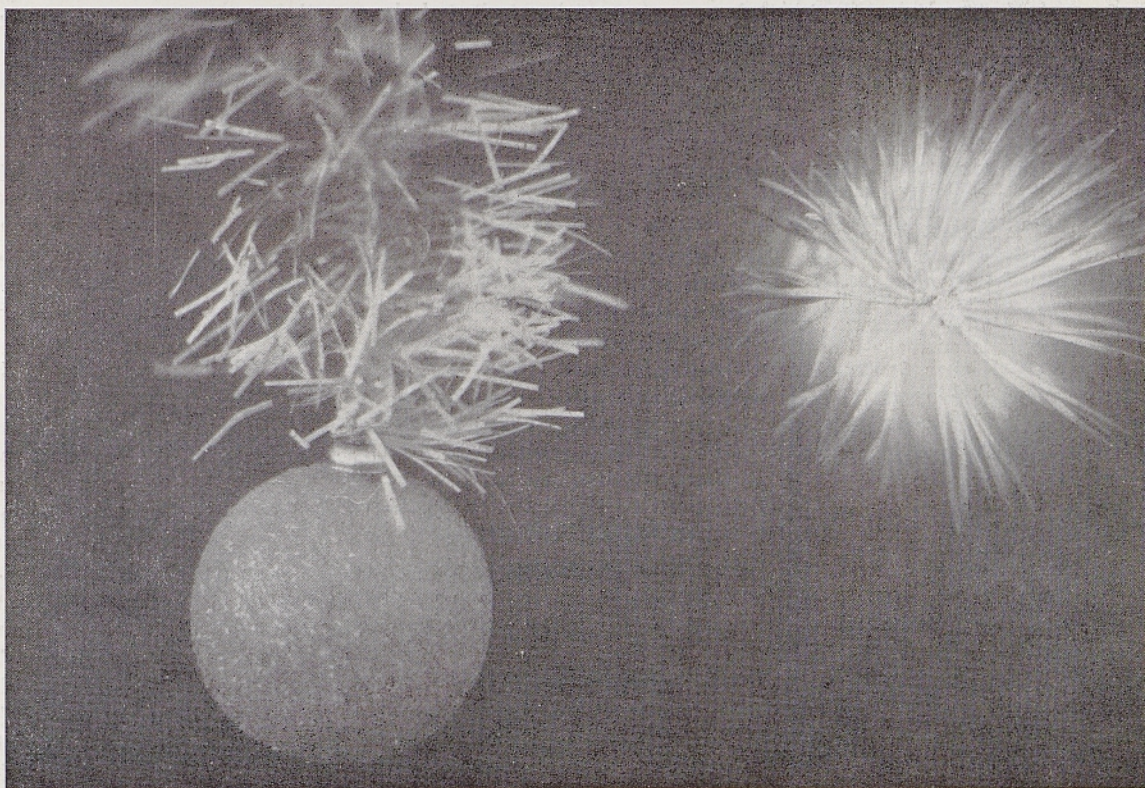
67

I 117 986 1984

8530733, 10

COBISS

»Zvezd svetloba
Betlehem obsije ...«
(foto CASTRICUM)

Vse najboljše, Slovenija!

Zelo naravno in zelo človeško je, da se ob iztekanju leta oziramo po prehojeni poti in se zamislimo v čas neposredno pred nami. To velja tako za posameznike kot za skupnosti. Pogled nazaj je obračun, ki mora upoštevati pravilne in zgrešene korake ter iz obojega povzeti nauk za naprej. Pogled v prihodnost pa zajema načrte in želje, ob tem pa sebi in sočloveku voščimo vso srečo.

Slovenija, ki ji v takem razpoloženju časovnega mejnika voščimo vse najboljše za leto 1985 in čez, je mišljena kot celovita skupnost vseh slovenskih ljudi kjerkoli doma in po svetu. To je domovina brez predznakov matičnosti, zamejstva in zdomstva, dvignjena nad vse ločitve po mejah in daljavah, po raznolikih presoajah sveta in sebe, po neenakih pogojih za svobodno in ustvarjalno življenje. Tako pojmovani domovini, katere del smo vedno bili in vedno bomo, želimo pred novim letom vse dobro. Želja ni nova, saj je v nas prisotna prav kot ljubezen, to se pravi vedno. Nov je le datum, ko ta čustva obnavljamo.

Medtem ko ta želja poletava praznično visoko, pa se misel zaustavlja tudi ob živih stvarnostih, ki pogojujejo našo skupnost na vendarle raznolike načine in v raznolikih danostih. V letu, ki se izteka, je prišlo do važnih novosti, ki smo jih sprejeli v zavest z občutkom, da nismo obsojeni na stagniranje, da se nekaj premika.

Spodbudno se je nekaj zganilo za mejami (ali pa pred mejami) Matice, na Koroškem in na Primorskem. Velika zborovanja, porojena iz protestov nad kršenjem naših pravic in nad nezaslišanimi zamudami pri izpolnjevanju obvez do manjšin, so nas zdramila k novi zavesti. Odkrili smo, da imamo še vedno velike zaloge navdušenja, ponosa in samozavesti. Tisti, ki so jih zborovanja poklicala na odgovor, pa so se morali zamisliti tudi nad dostojanstvom, s katerim je bil izrečen protest. Paziti moramo, da bi se ta raven kdaj ne znižala in da bi kdorkoli ne poskusil manipulirati tega oživiljenega toka energij in zavesti. Toda to je naša stvar. Naslovljenci opozorilnih klicev na Koroškem in Primorskem pa naj premislijo, kaj se jim bolj

splača: prijateljstvo in pomiritev ali pa napestost in srd. Normalno bi bilo, da bi se tudi vprašali, s kakšno oceno bodo odšli v zgodovino. Kdor se za tako oceno ne zmeni, očitno ne daje dosti nase; temu primerno bo tudi spoštovanje, ki ga pričakuje od drugih.

V matični Sloveniji se je v minulem letu okrepilo občutje, da se narod ne končuje na črtah državnih meja. Po absurdu je tej prebujeni zavesti botroval sklep o tesnem priprtju meje. Vsem je bilo jasno, da je bila tista zapora zaukazana drugje, ne doma, in so to tudi dokaj jasno povedali. Kakšen sklep je širša javnost potegnila iz te ugotovitve, ne vemo natančno. Iz mnogih znakov pa lahko sklepamo, da se je zelo povečala slovenska zavest, to pa lahko vodi tudi daleč. Tudi tam so morali naslovljenci — ne doma — razmišljati; tudi tam bo zgodovina beležila ocene.

Za slovensko osredje pa je zgodovinskega pomena še nekaj. Letos je bil z veliko strani pretrgan štiridesetletni molk o pokolu v Kočevskem Rogu. V javnost so prišle pogumne in plemenite besede, naj se davna državljanska vojna že enkrat konča tudi v srcih. Ostre protibesede, logične in pričakovane tudi zanaprej, ne zmanjšujejo dragocenosti modre in humane govorice, za katero je moč čutiti soglasje ogromne večine, ki si želi duhovne pomiritve za vso domovino. Kmalu bomo videli, kakšne perspektive ima plemenitost, ki jo pojmujejo zelo daleč od vsakršne politike in ideologije. Priložnost bo dana že spomladi, ob štiridesetletnici konca druge svetovne vojne tudi na Slovenskem. Ob robu tistih svečanosti bi se dalo izreči besedo, tudi še tako drobno. Tisti, ki bi jo izgovoril, bi šel v zgodovino z visoko oceno. Pa še splašala bi se mu, že zdaj.

Tretja Slovenija gleda na vse te naše zamejske in matične probleme iz daljav. In vendar jo čutimo ob sebi, preprosto že zato, ker sploh še obstaja. Ta obstoj pa ni nič več in nič manj kot zvestoba lastnim koreninam. Tam se pa prepoznavamo vsi skupaj.

Pogumno in srčno naprej! Vse najboljše, Slovenija!

DEDEK JAKA

To zgodnico poklanjam gospe Ani in tržaškim skavtom.

»V knjigi piše: razvaljaj za prst debelo,« je ponovil Gašper in si s pomókkanimi prsti potisnil očala nazaj na nos.

»Saj ni bilo debelejše od prsta, a medtem je naraslo!« je Miha zaskrbljeno težkal v dlani zvezdo iz piškotnega testa. »Po mojem je nekaj narobe.«

»Jaz pravim, problem je v tem, da ne znate logično sklepati,« je kot vedno stresal svojo važnost Boltež. »Prosim! Če bi zdajle mesila pecivo dekleta, kako debelo bi bilo za prst? Vidita, v tem je stvar! Ti si razvaljal po meri tvojih šapastih sredincev! Vse še enkrat, ti pravim!«

»Si nor? Vse zvezdice, smrečice in srčke nazaj v kepo testa? Jih boš ponovno izrezal ti, častna skavtska! Jaz že ne!« je ves rdeč od vročine v kuhinji in od jeze povrh sršel Gašper in očala so se mu spet pripeljala po nosu navzdol. Miha mu jih je potisnil nazaj: »Na, da ti ne padejo na testo. Potem bodo še bolj zapacana kot ponavadi.«

»Dobro, krasno! Boš ti izrezoval z modelčki, saj bolje vidiš, ko nimaš zapackanih očal!«

Spet je moral poseči Boltež, da pomiri razgreteža: »Se bosta jutri prepirala, zdaj je čas za akcijo!« In v hipu je pometel na kup vse testene figurice pa jih zmečkal v kepo. »Nikar se ne kisaj, Gašper! Ti, Miha, pa se ne vleci od mize! Kar lepo primi za modelček in delaj kot midva. Zdaj, bi rekel, je testo dovolj tanko. Računajmo, da bo nekaj naraslo. Dajmo, fantje!«

V kuhinji je nastala tišina in trije dvanajstletni kuharji so kar naglo polnili pekače s figuricami. Kot na tekočem traku so jih nosili v pečico in spet praznili pekače z lepo rumeno zapečenimi zvezdami, prašički, medvedki, srčki in hišicami na velik prt na terasi, da se ohladi. Kakšen pekač je romal v skledico za psa, ker se je peka malce zasmodila; ena »partija« je bila pretanka in je postala trda kot kamen; a v glavnem piškotna bera ne bi delala sramote nobeni mladi kuharici. Fantje so bili navdušeni:

»Pravzaprav ni nobena posebna reč, tale kuharija. Ne vem, kaj se ženske tako šopirijo,« je menil Miha.

»Jaz pravim, da ni res nič takega, a naporno je vendar. Malo pogledaš naokrog in že se prismodi!« je zavzdihnil Gašper.

»Zasmodil si samo ti!«

»Kdo pa je spekel tisti pladenj s cementnimi piškoti, a?«

Spet je moral miriti Boltež: »Ni vredno besed. Jasno, da se začetnikom mora kaj ponesrečiti. Ampak to vama rečem: najboljši kuharji na svetu so moški! Tako!«

»Mogoče že,« se je oglasilo od vrat, »a tako svinjske kuhinje gotovo ne puščajo za sabo!« Bila je Gašperjeva mama. »Da mi takoj napravite kuhinjo takšno, kakršno ste dobili! In za porabo pečke pa še za moko, jajca, maslo in prašek boste lepo navrtali svoje šparovčke!«

»Brez skrbi, gospa!« je zagotovil skavt Miha.

»Založil bom za vse tri! Ničesar ne maramo zastonj,« je gosposko potegnil na dan denarnico skavt Boltež. »Bo dovolj deset?«

»Menda bo. Sicer pa vam znižam, ker ste skavti ... osem tisoč.«

»Ne, gospa, to pa ne. Držimo besedo. Smo rekli, da plačamo ... in plačamo. Pa hvala za vse. Samo še v škatlo zložimo in gremo.«

»Me prav zanima, kje bodo končali!« je malček zafrkljivo rekla Gašperjeva mama. »Da nima kakšna sošolka rojstnega dne? Ni prav vljudno hoditi po hišah popoldne pred svetim večerom!« Pri tem seveda ni pozabila ostro ošiniti Gašperja, ki je od jeze zardel, da so se mu spet popeljala očala navzdol po potnem nosu:

»Če že hočeš vedeti ...« Toda Miha ga je hitro ustavil z očmi, da je požrl stavek. Položaj je rešil Boltež:

»Gospa, to, kje bodo končali naši piškoti, vam sme Gašper povedati šele jutri. Tako smo se zmenili.«

»No, kolikor vas poznam, vsaj polovica v vaših želodcih,« je zafrknila tečna Gašperjeva mama, ki od vseh mam najmanj razume skavtskega duha svojega sina, zatem pa je k sreči zaloputnila vrata za seboj in odnesla svojo prisotnost iz hiše. Prijatelja skavta nista komentirala neprijetnega dogodka. Fantje so v tišini prelagali pecivo v škatle, jih prevezali s pisano vrvičco, zataknili na vsako še smrekovo vejico in posrebren češarek, nazadnje pa zavili v rdeč papir še dva para na roko pletenih volnenih nogavic (spletla jih je Bolteževa babica, tista, ki naj-

bolj razume skavtskega duha). Nazadnje so brez najmanjšega prepirčka pripravili kuhinjo in pomili posodo. Čudno, celo Miha, ki mu delo precej smrdi, je brez besed lastnoročno pomil kuhinjska tla. Ura v sosednji sobi je odbila šest zvonkih udarcev - tiki - taki - tiki - taki - tiki - tak!

»Zdaj! Čas je!« je skočil pokonci Gašper. »Telefonirajmo!«

* * *

Dedek Jaka je živel v svojem svetu. Do osemdesetega leta je bil čvrst in umsko živahen kot mladenič. Potem je na lepem prestopil prag nekega drugega, na pol sanjskega sveta. Tam je bilo tako čudno: kakor bi v uri škrtnilo in bi na lepem mehanizem začel delovati po nepredvidljivih nihljajih — zdaj naprej, zdaj nazaj, zdaj pospešeno, zdaj močno zadržano — kot bi se kazalca pomikala po številčnici vsak po svoje in sledila eden preteklosti, drugi sedanjosti.

Dedkovi otroci v ta svet niso mogli. Seveda niso bili več otroci, že davno so bili poročeni in razkropljeni po bližnjih in daljnih mestih. A ker dedek Jaka ni znal iz svojega sveta, oni pa niso več mogli vanj, so prihajali vse redkeje. Poskrbeli so za dobro gospo, da je živela ob njem in s primerno strokovno usposobljenostjo ter veliko srčno kulturo razumela dušo tega novega dedka Jaka, ki se je bil izgubil v labirintih samega sebe. Znala se je pogovarjati z njim, ki je bil zdaj otrok — in čez hip odrasel; uganiti je znala, kdaj je prestopil v otroška ali mladeniška leta ali kdaj se je zaiskrila v njem možata samozavest inteligentnega gospodarstvenika. Pa tudi, ko je bil otroško nebogljjen ali spet ponosno samozadosten in kdaj celo napadalen, zakaj starost zna rovariti v človeku neodvisno od njegove zavesti, je znala gospa Ana to razumeti — in otroci so ji bili hvaležni. Pa vendar je dedek Jaka podzavestno čutil, da je bilo neke daleč nazaj okrog njega vse živo. Da mu manjka nekaj, kar je bilo nekoč njegovo, nekakšna lastnina ali kaj. In če so njegovi otroci kdaj prihajali, jih je razpoznaval za svoje: ni več ločil otrok od vnukov in vnukov od pravnukov. Zakaj lastni otroci so živeli v njegovi podzavesti še vedno kot otroci ali mladeniči. In tako je pogosto vnučke klical z imeni njihovih staršev. Ko se je hiša spet spraznila, je postal zmeden in je kar naprej iskal palico in hotel oditi domov. Gospa Ana mu več dni ni mogla dopovedati, da je doma tu, kjer ni nikogar, ne pa tam, kjer so vsi tisti, ki so odšli.

Onkraj ceste je bil balkonček, in kadar je dedek Jaka, zaviti v pled, poslušal gospo Ano, je večkrat opazil tam dečka, ki je zalival rože. Bil je Miha. Vendar ga je dedek imel za svojega mlajšega brata Janeza, tistega, ki mu je bil padel v prvi svetovni vojski.

»Janezek, a rože zalivaš?«

»Zalivam, ja,« je modro rekel Miha, ki je uganil, kako je z dedkom.

»Zakaj pa nič ne prideš k meni?« je vprašal dedek žalostno.

»Saj bi prišel. Pa kaj bi delala?«

»Bi karte igrala.«

»O, karte pa bi. Pa pridem!«

In tako je skavt Miha včasih stopil do dedka Jaka. Potem je govoril o tem z drugimi skavti. Trije, ki so bili prava triperesna deteljica, so si naložili za skavtsko dobro dejanje, da po vsakem sestanku stopijo še k dedku. Vsakič so mu tudi kaj prinesli: ščinko ali kos vrvice ali pisan kamenček, ker je potem dedek imel toliko dela, da je nove reči prestavljal in zlagal ali pospravljaj. Pravzaprav je bil dedek kriv, da so fantje dobili nova imena. Ko so prvič prišli vsi trije v gosjem redu čez dvorišče, bilo je lansko zimo, prvi dolg, drugi okrogel, tretji droben in črn, je vzkliknil:

LJUBKA ŠORLI

Betlehemska noč

*Rimska cesta, z biseri posuta,
v sveti noči zdi se rajski vrt —
angelom blesteča domovina...
Nam je skoznjo božji raj odprto.*

*Zvezd svetloba Betlehem obsije,
noč razblini se v najvišji dan:
v hlevcu Jezus Rešenik rodi se,
tisočletja že pričakovan.*

*Učlovéčen bil je po Devici,
z Njim na svet je upanje prišlo,
upanje in vera v odrešenje.
O, da mir poslal bi na zemljo!*

»Trije kralji gredo! Tudi z Janezkom smo tako koledovali! Pridite, Gašper, Miha in Boltežar! Pokadite hišo, potem pa dobite bobov in klobas!«

Fantom je bilo vseč in odslej so se sploh klicali med seboj, kakor jih je bil krstil dedek: Gašper, Miha in Boltež.

Tako so se naši skavtski Trije kralji odločili, da na sveti večer pridejo, preoblečeni v Tri kralje, k dedku s svojimi kraljevskimi darili: ena škatla lastnoročno pečenih piškotov bo kadilo, druga bo mira in tretja zlato.

»In dva para nogavic?« je zaskrbljeno vprašal Gašper, ko so gazili sneg čez dvorišče.

»Pa ja! Na to smo pa pozabili. Vidiš, ti in tvoja super-pamet! No, kam boš pa nogavice dal?«

Boltež se je razburil:

»Cepca! Zlato, kadilo in mira, to bodo ja darila, ki jih bodo Trije kralji položili pred jaslice. No, potem se bomo obrnili k dedku in ... no, in kaj bi mu potem dali, če bi ne imeli nogavic?«

»Imaš prav!« se je pomiril Miha.

»Ja, kaj pa škatle?« še ni bil zadovoljen Gašper.

»Uh, si pa tudi težek! Potem bomo vzeli škatle in se bomo delali, kakor da smo jih našli pod božičnim dreveščkom! Si pa tudi trde glave!«

»Pa ja! Ali nismo na škatle napisali z rdečim DEDEK JAKA!?!«

»Pokaži!«

»No, kaj je to? D-E-D-E-K J-A-K-A!«

Na stopnišču se je prižgala luč. Gospa Ana, ki so ji bili prej telefonirali, je že primaknila dedkov gugalni stol k oknu in dedek je gledal, kako prihajajo po vrsti, s kronami na glavi, v belih oblačilih, zlato, kadilo in miro v rokah: Gašper, Miha in - Janezek!

»Janezek! Ali si res prišel!« je z grlenim, solznim glasom dahnil dedek Jaka. »Saj sem vedel, da ni res, da si padel na soški fronti. Pridi no gor, mati so skuhali čaj in spekli bobo. Pridi noter s koledniki. Potem bomo šli skupaj koledovat. Ves Sv. Lenart bo naš!«

In Gašper, Miha, Boltežar so na stopnišču zapeli lepo staro kolednico:

*Mi smo prišli,
kralji trije:
Gašper, Miha, Boltežar.
Eden je črn, pa bogat —
ves je v portah,
ves je zlat.*

Pa ni bilo stopnišče, bil je šentlenarški hrib v snegu. Pa ni bila gospa Ana, bila je mati Delobrdarica. In na vrhu, pred domačo hišo, je bil Miha - Janezek, in njegove kosti niso ležale v Galiciji, bil je tu, deček zardelih lic, ki je objemal malega Jakca.

»Samo da si prišel, samo da ste prišli!« se je razjokal veliki deček v gugalnem stolu. Mati, dajte nam toplega čaja! Vidite, ste rekli, da nikogar ne bo! Pa so prišli! Jaz sem vedel, da bodo prišli!«

* * *

To bo vesela Bolteževa babica, tista, ki razume skavtizem.

»Pha,« bo rekla Gašperjeva mama. »Stavim, da so pol požrli sami. Za dedka samega že ne bi pekli! Mogoče jim je pa dal vsakemu po enega zelenega. Saj jih ima poln "tošeljšček".«

Vidite, tako je, kot sem rekel. Gašperjeva mama sploh ne razume skavtske duše. Pa saj je vseeno. Skavt je skavt, tudi če se vse zaroti proti njemu. Zlasti, če ima ob sebi zveste prijatelje!

V slovenska obzorja in čez

Mogoče ne veste, da...

- da se zadnje čase v ljubljanskih porodišnih rojeva do 35% neslovenskih otrok ...
- da dr. Ljubo Sirc, upokojeni profesor ekonomskih ved na univerzi v Glasgou na Škotskem, ustanavlja mednarodni inštitut za preučevanje gospodarskih razmer v komunističnih državah ...
- da je Nova zaveza v novem slovenskem prevodu že dotiskana na bibličnem papirju, uvoženem iz Francije, da bo imela 768 strani z zemljevidi in da bo stala 1800 novih dinarjev ...
- da je Bojan Stih, eden predavateljev letošnje Drage, pripravil za televizijo 40-minutni film o Edvardu Kocbeku (režiser J. Pogačnik, scenarist T. Kermauner) in da je povabil na predogled tudi predstavnike slovenske Cerkve ...
- da na Jezikovno razsodišče v Ljubljani, ki skuša nadzorovati in normirati razvoj sodobne slovenščine, prihaja do 700 dopisov tedensko ...
- da je znani slovenski prevajalec Janez Gradišnik prejel v Celovcu plaketo za prevajanje avstrijskega pisatelja Roberta Musila (1880-1942) v slovenščino ...
- da je na seminarju o »Samoupravni demokraciji in religioznem vprašanju« na Bledu znani marksist Zdenko Rotar izjavil, da je empirična raziskava pokazala, da je 50 odstotkov prebivalcev Slovenije vernih ...
- da je ob lažnem sporočilu, ki ga je v petdesetih letih Josip Vidmar sprejel po telefonu, da je namreč maršal Tito odstopil, skušal na vrat na nos pobegniti iz Ljubljane ...
- da je v londonskem listu THE ECONOMIST (13. oktobra 1984) izšel članek o teologiji revolucije, kjer med drugim avtor omenja »samouničevalno« sodelovanje slovenskih krščanskih socialistov in Kocbeka s komunisti ...
- da bo vsak čas izšla v angleščini eksplozivna knjiga beograjskih profesorjev Koste Čavoškega in Vojislava Koštunice PLURALIZEM STRANK ALI MONIZEM, v kateri avtorja dokazujeta, da je KPJ prišla na oblast »s prevaro in nasiljem« ...
- da je v zvezi z dachauskimi procesi Mitja Ribič izjavil, da je bil Vladimir Krivic, tedaj javni tožilec, slovenski Višinski, nakar mu je Krivičev sin odgovoril, da, če je bil njegov oče slovenski Višinski, je bil on, Ribičič, po Krajgherju notranji minister, slovenski Berja ...
- da za božič pričakujemo novo številko CELOVŠKEGA ZVONA in nov letni zbornik ZALIVA ...
- da se je letos na teološko fakulteto v Ljubljani vpisalo okrog 40 prvoletnikov, kar je najvišje število v zadnjih petnajstih letih ...

V nakupe, v nakupe!

Ko sem pred kratkim na potovanju v tujini obiskala samopostrežno veletrgovino z jestvinami, se mi je ob pogledu na tamkajšnje kupce, ki so se ob velikanski ponudbi znali omejiti le na nakup najpotrebnejšega, porodila misel, da je naše, lokalno stopicanje skozi potrošniško dobo včasih zelo neokretno.

Ko namreč pri nas stojiš v samopostrežni prodajalni jestvin in že stegneš roko proti zavojčku margarine, ker se spomniš, da ti je pošla, se ti nenadoma prikrađe v zavest glasbena špica reklamnega vložka na televiziji in roka se ti kar sama sproži proti margarini, ki ti jo večer za večerom s širokim nasmeškom ponuja z malega ekrana svetlolasa tujka: »Ta margarin jesti tudi mi na Danska! O ja!« Na podoben način je tvoja svoboda izbiranja omejena, ko se odločaš za pralni prašek: »Kaj ko bi poskusil tistega, ki ga tako hvalijo po televiziji?!«

Pa likati ne znaš več, če nimaš za to posebnega spreja!

Zvest načelu, da uši niso sramota, pač pa nadloga — v mislih kar vidiš risanko, v kateri se pohvali deček, da ima uši, za njim drugi »tudi mi imamo uši« — kupiš šampon, ki preprečuje, da bi se »uši naselile v tvojem lasišču«, čeprav ti še ni potreben. Nikoli se ne ve, saj imaš otroke v šoli! Tako pristopicaš med pisano naphanimi razstavnimi policami s polnim vozičkom do blagajne, čeprav si v prodajalno prišel le po kilo sladkorja. In še pri blagajni ti roka seže, med čakanjem, po brezsladkornem žvečilnem gumiju.

Skrbno se pri teh nakupih izogibaš, da bi te spremljala cela družina; izkusil si že, da se ob takih družinskih obiskih napolnita kar dva nakupovalna vozička, ne da bi človek vedel, odkod vse to. Pozna se, ko pri nakupu marljivo sodelujejo vsi člani družine, ki so bili pred tem selektivno bombardirani od televizijskih reklamnih vložkov in se bojijo, da bi bili prikrajšani za prigrizek, ki ti »razbije jutro«, za tisti keks, ki ima »zase zmeraj primeren čas« ali za napitek, ki je »neobhodno potreben za energijo in rast vaših otrok«.

Otrok, za katere pravijo statistike, da jih je že skoraj za deset odstotkov predebelih. Toda, ker se običajno nas ne tičejo negativni odstotki, o katerih bremo, nas to ne prizadene. V prazno zamrmramo: »Saj pri nas tega ni...« V resnici pa z veliko naglico dosegamo ameriško prvenstvo debelih otrok zaradi neustrezne prehrane. Pri tem si zahtiskamo ušesa, kot da bi opozorilni zvonci, ki so jih po svetu sprožili v zvezi s tem problemom, za nas ne veljali.

Našega ubogega šolarja, ki mora tako zgodaj zjutraj k pouku, peljemo k šoli z avtom. Sosedu pojasnimo: »Da bi lahko spal še pet minut več! Več, večeraj smo po televiziji gledali tako lep film, pa je šel revček pozno spat!« Pa tudi, kaj bi revež pešačil, ko pa ima do šole tako daleč — (mogoče četrte ure počasne hoje).

Peljemo ga z avtom k pouku, pa z avtom h korektivni telovadbi zaradi skolioze, z avtom h kotalkanju, h košarki...

Prav zaradi tega moramo začeti misliti, kako bi med vse šolske, športne in društvene obveznosti vrinili dvakrat tedensko še obisk ustanove, ki ti za primerno plačilo zagotovi zdravo hujšanje do ustrezne teže: zate in za tvojega otroka.

V teden, ki je kar prenapolnjen z vsakovrstnim udejstvovanjem, je težko vrinuti nekaj novega, denimo prireditev za dan mamic. Vaje moraš v tem primeru imeti zvečer, kajti ob popoldnevih je

težko; ob ponedeljkih ne more Tonček, ki obiskuje tečaj angleščine, ob torkih in petkih je Miha v mestu na »shujševalni«, ob sredah je kotalkanje, zaradi petja ob četrtkih odpadejo kar štirje pri vajah, potem pa so tu še sestanki pri skavtih, tabornikih, telovadba, vaje v drugem vaškem društvu — v imenu pluralizma —, pa folklor, flavta in klavir... Zbirajo se predlogi za nove dodatne dejavnosti.

Recimo za prireditev v korist ustanove UNICEF, ki skrbi za vse tiste otroke, ki n. pr. ne poslušajo televizijskih reklam... Lansko leto je med temi otroki tretjega sveta smrt pokosila petnajst milijonov malčkov. Smrt, ki je svojo moč dobila v revščini, naj se je potem pojavila kot lakota, bolezen ali nevednost in nezaupanje do postopkov imunizacije. V takem svetu, ki ga nočemo osvojiti, čeprav nam ga včasih televizija vsili na dom (pa še takrat zamenjamo postajo češ »kaj bi to gledali ravno pri kosilu«), delujejo ljudje, ki so prepričani, da se stanje izboljšuje in nosijo v sebi kal vere, da se kljub vsem težavam in žrtvam izplača prizadevati si za rešitev teh otrok.

Naš napredni svet pa je v svoji sebičnosti prepričan, da ima pravico vprašati: »Zakaj reševati otroke tretjega sveta pred smrtjo, v času, ko je porast rojstev že tako vrtoglav?«

V isti sapi pa napredni svet zagovarja »spočetje v epruveti«, ali kot je izjavil oče neke deklice »iz epruvete«: »Moralno je imeti otroke in zato je moralno, da nam jih znanost in medicina pomagata imeti.«

JELKA CVELBAR

IZLOŽBA OSLARIJ

KOMUNISTIČNA PARTIJA ITALIJE
TRŽASKA AUTONOMA FEDERACIJA.—
SEKCIJA "P. TOMAŽIČ"

V soboto 15 decembra 1984 ob 18 uri bo
na sedežu sekcije ulice Madonnina 19

KOMEMORACIJA
P. TOMAŽIČA IN TOVARIŠEV OB 43 OBLETNICI
NIJHOVE USMETITVE.

Domača vaja:
koliko napak
je v tekstu?

Ob tridesetletnici smrti Ivana Trinko

Pred stoenaundvajsetimi leti so nam doli Slovenske Benečije dali moža, ki nam je danes vsem v zamejstvu, v Sloveniji in Furlaniji lahko za zgled v narodni zavzetosti, verski premočrtnosti in odločnosti v zagovarjanju prijateljstva in miru med tu živečimi narodi. O njem se je in se bo še toliko pisalo, da je pravzaprav vsaka beseda odveč. Še in še pa je potrebno poudariti njegov lik zavednega Slovenca v tistih težkih časih pred in po fašizmu, njegov optimizem in zaupanje v boljše dni za ljudstvo pod Matajurjem.

Ob misli na Trinko romajo spomini na prva poveljna leta in takratne razmere v Benečiji. Šovinizem, trikolorizem, nacionalizem škofov in duhovnikov v naših dolinah, zaslepljenost ljudstva, hinavsko sprenevedanje italijanskih političnih sil.

Trinko je s svojim konkretnim in razsodnim delom ter idealističnim gledanjem vnaprej v dobršni meri pripomogel, da se je ohranila slovenska zavest v Benečiji.

Kakor gleda Julius Kugy v dolini Trente z mogočnega zaslužnega prostora na svojo ljubljeno dolino, tako bi moral imeti svoj spomenik tudi Ivan Trinko v svoji rojstni vasi Tarčmunu, od koder bi gledal na svojo Benečijo in vabil ljudi, naj se ne bojijo ohraniti žive ideale slovenstva.

Na tega velikega moža me veže osebni spomin. Bilo je leta 1953, to je nekaj mesecev pred njegovo smrtjo, ko smo se s kontovelskim župnikom Rudijem Bogatcem (sedaj župnikom v Dolini), ter prijateljem Angelom Starcem odpravili s kolesi v Benečijo, da ga obiščemo.

Ob tridesetletnici njegove smrti, naj ponovno obudim spomin na ta izlet, ki je name, kot šestnajstletnika, napravil globok vtis, da sem ga v takratnem tedniku »Demokracija« tudi opisal.

ZNAČILEN DOGODEK

Precej lepo jutro je bilo v četrtek, 18. junija zjutraj, ko smo zajahali naša kolesa in se napotili proti Beneški Sloveniji.

Trije smo bili. V načrtu smo imeli obisk skoraj vseh slovenskih beneških vasi prav tja do skrajnega Matajurja in do lepega sončnega Tarčmuna, kjer bi se pomudili pri mons. Ivanu Trinku.

Precej trudni smo dospeli do Gorenjega Barnasa, kjer smo nameravali prenočiti. Obiskali smo najprej cerkev; kar verjeti nisem mogel, ko sem zagledal v prezbiteriju ob straneh dve laški trikolori z napisom: »Associazione maschile (femminile) di Azione Cattolica«.

Po prvem razočaranju nas je čakalo drugo. Ko smo namreč zagledali pred farovžem precej starega duhovnika, smo ga nagovorili v našem jeziku, toda on ni razumel niti besedice. Z župnikom sta bila dva moža srednjih let, ki sta mu nekaj pomagala. Ko je eden od njiju zapazil, da nosimo s seboj aparat za slikanje, nas je takoj začel s precejšnjo drznostjo motiti ter zahtevati, naj jih takoj slikamo; bil je namreč precej vinjen. Zaradi velike utrujenosti smo to odklonili in dejali, da jih bomo slikali pozneje, ko se bomo nekoliko odpočili. Nato smo vse tri zapustili in se podali v bližnjo gostilno. Toda mož nas še vedno ni hotel pustiti pri miru. Mortal se je okrog nas in nas začel sumljivo opazovati. Ko smo se nekoliko okrepili, smo nameravali poiskati prenočišče. Stopili smo na cesto. Tedaj nas je ta mož ustavil ter nam pokazal svojo osebno izkaznico. Ko smo videli, da je zidar, mu je naš starejši izletnik dal izkaznico nazaj ter se mu zahvalil. Tedaj se je pa mož nekoliko razburil in hotel po vsej sili, da mu starejši izletnik pokaže svojo osebno izkaznico. »Ne!« mu je ta odgovoril. »Vi niste nič drugega kot zidar, zato Vam nisem po nobenem zakonu dolžan, pokazati osebno izkaznico.«

Po teh besedah je mož zbesnel in začel v italijanskem jeziku (prej je namreč govoril v slovenskem!) kričati, da sodeluje s policijo, da je »superitaliano« in da mu mora zato pokazati osebno izkaznico. Ko je videl, da mu naš starejši izletnik odločno in brez strahu odgovarja v slovenščini, se je meni nič, tebi nič odločil, da pokliče policijo, ker smo »traditori« in da smo prišli tja vohunit. In že je začel govoriti vaščanom, ki so se zbrali okrog nas iz radovednosti, da smo izdajalci, da smo partizani, da hočemo najbrž zbežati v Jugoslavijo in kaj jaz vem še vsega. Kričal in govoril je seveda v italijanščini.

Vsa vas se je zbrala okrog nas in nas deloma posmehljivo, deloma z usmiljenjem opazovala. Med svojimi slovenskimi brati smo stali kot zločinci s povešenimi glavami. Mož, ki mu je najbrž že plesala pred očmi nagrada, je ukazal fantu, naj nas straži, medtem ko bo on šel telefonirat v Sovodnje po policijo iz Špetra.

Pol ure nato pridrvita dva policista na motorju in nas pokličeta k sebi. Starejši izletnik

V sredi je mons. Ivan Trinko, ob njem takratni kontovelski župnik Rudi Bogatec, nato na desni Drago Štoka in Angel Starc. Fotografijo je posnel nečak Ivana Trinka

se je njima približal, jima dal roko in pokazal osebno izkaznico, na kateri je pisano med drugim: »Professione: sacerdote; cittadinanza: italiana«. Tedaj pa so policista in oni slovenski izdajalec materinega jezika tako obstali, kot da bi jih strela udarila. Starejši izletnik je bil namreč oblečen kot navadni izletnik, zato niso mogli spoznati v njem duhovnika. Do tistega trenutka so vsi trije in velik del vaščanov bili prepričani, da imajo v rokah zločince, ovaduhe in titovske agitatorje. V veliki zadregi sta nas policista poklicala v bližnjo hišo ter nas na dolgo in široko izpraševala, kam gremo in zakaj smo prišli prav v tiste kraje. »Gremo k mons. Ivanu

Trinku!« je bil naš odgovor. — »Pa kako to?« nas je vprašal policist. — »Zato, ker smo Slovenci in ker prebiramo njegove spise, pripovedke in pesmice v tržaških šolah.«

Ko je policist to slišal, se je nemalo začudil in nas začel spraševati, če je na Tržaškem mnogo Slovencev, koliko šol imamo, kakšne knjige imamo in kaj beremo o Trinku. Vprašali so nas tudi, zakaj nosimo s seboj aparat.

Pri tem spraševanju se nam je zdelo, kakor da bi bili na procesu. Nato so nam dejali: »Parleremo domani«, in so jo razočarani popihali. Drugo jutro smo jih pa zaman čakali!

Ko smo zvečer večerjali v gostilni, se nam je približalo veliko število vaščanov in nas v zadregi prosilo, naj oprostimo, ker je bil tisti mož precej vinjen. Približal se nam je tudi neki mož in nam v italijanščini pravil, da so tu ljudje v strahu zaradi bližine meje. »Res je!« je rekel, »slabo je ravnal tisti mož z vami, toda ne zamerite mu, ker je bil zvest državljan „e ha fatto un lavoro patriotico“...«

Isti človek nas je tudi spraševal, če je kaj Slovencev na Tržaškem.

»Seveda. Veliko nas je in imamo svoje šole in gimnazije«, sem mu odgovoril.

Nato je vidno presenečen nadaljeval: »Voi parlate una lingua bella, ma qui invece parlano una lingua sciocca e selvaggia...« Tako je sodil domišljavec o našem lepem beneškem narečju!

Še isti večer sem izvedel, da je tudi on Slovenec, ki je na žalost zatajil in izdal svoj trpeči narod ter postal strupen sovražnik svojega materinega jezika.

pod črto - pod črto

Kaj naj si od takih pričakujemo

Tržaški župan Richetti je na zborovanju Katoliške akcije v semenišču banalno zagovarjal sklep tržaškega občinskega odbora o cestnih napisih po tržaški okolici. Hotel je dokazati svojo dobro vero in se je skliceval na zakone, ki da ne predvidevajo nobene oblike dvojezičnosti. Ne glede na to, da je občinska uprava svoj čas že postavila nekatere dvojezične table (ali takrat ni kršila zakonov?), ali ne velja (vsaj za kristjane) neka višja oblika pravičnosti, po kateri si upravičen kršiti zakone, če so krivični? Toda saj niso krivični! pravijo Tržačani, ki se bojijo, da bo slovenščina poplavila vse mesto in pregnala njihovo govorico.

* * *

Tržaški parlamentarec (KD) je svoj čas primerjal položaj slovenske manjšine na tej strani meje in italijanske manjšine na drugi. Ni mu šlo v glavo, da je italijanska manjšina v Jugoslaviji zadovoljna z zaščito, ki jo uživa, čeprav ni deležna velikih podpor, slovenska v Italiji pa nerga in protestira, čeprav »ji delamo zlato rit« (dobesedno tako!). Ne glede na to, da takih riti si med manjšino ni nihče naredil (vsaj na škodo Italije ne!), ali ne velja, da imamo kot državljani in davkoplačevalci pravico vsaj do enakih prispevkov za našo kulturo, šport ali gospodarstvo? Že nekaj let se potegujemo za televizijske oddaje v slovenščini, da bi ublažili posledice vdiranja italijanščine v besedni zaklad naših

najmlajših. Oddaje naj bi bile okoli dveh ali treh popoldne, tako se je govorilo v dobro obveščenih krogih. Toda kršćanskodemokratski poslanec je sogovorniku na povratku iz Rima o tem načrtu dejal: slovenščina, ki bi tako zgodaj popoldne prihajala z malega zaslona, bi zagotovo pokvarila prebavo Tržačanom. Drugih ur tudi ni mogoče dobiti na razpolago, ker so oddajniki zasedeni. Zato, nič televizije. S tem se bomo morali kar sprijazniti. Sicer pa je po drugi strani res, da Hrvati nočejo postaviti pretvornika kopske TV za svojo italijansko manjšino na Reki.

* * *

Socialisti devinsko - nabrežinske občine so se znova izkazali. Sledeč zgledu tržaških meščanskih krogov, ki so odkrili, da obstaja neka slovenska nevarnost, ki da grozi mestu z dvojezičnostjo,

Rojstvo, ki prinaša novo upanje, nove možnosti

— Glas vpijočega:
v puščavi pripravite pot
Gospodu,
poravnajte v pustinji stezo
našemu Bogu.

Stara navada, ki je prišla do nas iz severnih dežel. Eno za drugo, skozi štiri nedelje, prižigamo kristjani sveče na adventnem vencu. Po družinah in v cerkvi. Te dni pričakovanja praznika božjega rojstva stopa pred nas podoba Janeza Krstnika. Resna in možata. On dobro ve, da pripravlja pot njemu, ki prinaša človeku novo upanje, nove možnosti. Ko sledimo njegovi poti zvemo, da ni zlorabil svojega položaja. Vse, ki so videli v njem težko pričakovanega Mesija, je zavračal: Jaz nisem Kristus ... jaz sem samo glas vpijočega v puščavi, vi pa izravnajte Gospodu pot, kakor je rekel prerok Izaija.

Tako je Janez Krstnik podoba človeka, ki živi v pričakovanju božjega prihoda: zgodovinskega pred skoraj dvatisoč leti, v Cerkvi, v vsakem od nas.

Danes, te dni, praznujemo spomin dogodka, ko je Bog stopil med nas. V Jezusu Kristusu je postal človek, da bi z besedo in zgledom pokazal pot in tako vrnil vsakemu od nas podobo pred prvim grehom. Bog je hotel v Jezusu Kristusu zopet postati glas naše vesti. V tej vesti, ki jo ima v sebi novi človek, je zakoreninjena vizija novega sveta. Svojo obliko, telo in bližino dobiva v »knezu miru«, ki je popolno nasprotje »gospodarja sveta«. Med nas prihaja v otroku, ki je ves nebogljjen prepuščen velikim in močnim tega sveta. Herodova morilska roka vedno znova sega po njem, ki je edini poln duha spoznanja,

zvestobe in potrpežljivosti. Edini, ki lahko izpolni tisočletno hrepenenje človekovega srca. Edini, v katerem lahko najde človek ljubezen, ki povezuje: mene-tebe-nas vseh.

Emanuel, Bog z nami, je ime temu otroku. On je, ki posreduje človeku odrešujočo vest: zemlja ni monopol nekaterih, močnih in velikih, ampak vseh. Nihče ne sme gospodovati drugemu. Med vami ne sme biti tujca. Odprite svoja srca ljubezni. Nihče med vami ni Bog, samo jaz, toda to ni važno. Ne gre namreč zame, ampak za lačne po svetu, reveže, jetnike, zapuščene in bolne. Za otroke brez staršev, begunce, za ženo brez moža, umirajočega na cesti ali afganistanskih gorah. Za narodne manjšine, ki iščejo razumevanja večine. Oni so, ki kažejo tvojo iskrenost, oni so Bog. Kajti, kdor koli sprejme katerega takih v mojem imenu, mene sprejme ...

Počasi, ena za drugo, zagorijo sveče na adventnem vencu. Vedno več luči, ki razbija temo sveta. S polno močjo zagorijo na sveto noč, ko angeli oznanijo veselo vest novega rojstva. Luč, ki odkriva kar se dogaja na skrivnem: da krivica vlada pravici, laž resnici, sovraštvo ljubezni, smrt življenju. Luč, ki pokaže otroka, edinega in pravega Boga, saj je človeku pot, resnica in življenje. Vsi, ki čutimo veličino dogodka božične noči, olajšano zapojemo s prerokom Izaijem:

— Ljudstvo,
ki hodi v temi, gleda veliko luč;
nad prebivalci v deželi smrtne sence
zasije luč.

MILAN

pod črto - pod črto

so odkrili tudi v domačem krogu neko slovensko nevarnost: novemu devinsko-nabrežinskemu županu Fondi so močno zamerili: pozdravil je britanskega prestolonaslednika Karla najprej v slovenščini in šele nato v uradnem jeziku. Slišali smo tudi, da je PSI v Trstu protestirala tudi zaradi govora, ki ga je imel Izidor Predan na enotni manifestaciji v Trebčah, med katerim je obsodil vsebinsko Craxijevega govora ob koncu oktobra v Trstu. Glede Fondove pobude pa ve-

lja še omeniti, da so z njo nezadovoljni tudi italijanski komunisti. Zdi se, da je župan vendar preveč samostojen.

G. Bevilacqua: La minoranza slovena a Trieste

Brošura, katere prve strani dajo sluttiti določeno objektivnost, se takoj po prvi tretjini loti razpravljanj, ki so Slovincem nenaklonjena. Uvodna nakazila se razblinijo v prazne mehurčke.

V vseh treh delih, na katere lahko knjigo razdelimo, ne opazimo niti najmanjše dobre volje kakega pozitivnega odnosa do Slovencev. Na 119. strani pisec navaja kar precejšen seznam bibliografije, v kateri pa pogrešamo resne slovenske avtorje na primer Čermelja, Jurco, Klinca ali pa Milanoviča in druge. Mimogrede omenja le Novaka, Salvija, Sedmaka in Pahorja. Opira pa se na trditve tistih, ki Slovincem niso naklonjeni.

Slovenski toponimi v Trstu

Preden mine leto, bi se rad v ti rubriki spomnil stoletnice Generinijeve knjige o tržaški ulični toponomastiki, ki je prava zakladnica zgodovinskih podatkov. (1) Po uvodu z bežno zgodovino Trsta, statističnimi podatki o prebivalstvu, opisom politične uprave mesta, podatki o razsežnosti mesta in okolice, razlago mestnega imena, (2) fizičnim opisom mesta, splošnim opisom urbanističnega razvoja mesta, rastjo prebivalstva v 18. in 19. stoletju, seznamom cesarjev od leta izročitve Trsta Avstriji, seznamom kape-tanov, intendantov in guvernerjev od istega leta 1382 naprej in seznamom tržaških škofov; sledi opis uličic, ulic in trgov. Trst je tedaj štel — podatki so na str. 27 — 41 trgov, 286 ulic in 48 uličic v mestnem pomeriju, čez 6000 stavb in 11 predmestij.

Koliko ulic, uličic in trgov v tedanjem mestu, ki ga Generini deli v staro in novo mesto, je nosilo slovenska imena?

Začnimo pri starem mestu, ki je po Generiniju imelo štiri pomembnejše **contrade**: Riborgo, Donota, Crosada in Cavana. Iz ulice **Punta del Forno** v **contradi** Crosada, ki še nosi to ime, se je oddvojila uličica (**androna**) **Jasbizza**: »po neki **Caterini Jasbiz**, ki je tu l. 1751 odprla slaščičarno. Posebno dobro je znala pripravljati slaščice po nemški navadi, ki so šle v slast boljši družbi in ta jih je hodila pokušat popoldne.« (3) Slovenskemu priimku **Jazbec** v arhaičnem zapisu s pripono **-ic** so Tržačani enostavno pritaknili žensko obrazilo **-a**, da so poimenovali slaščičarko: po njej pa še uličico.

Med ulicama **Battaglia** (ta še obstaja) in **via dell'Asilo** v **contradi** Donota je bila ulica **Braineck**: »po istoimenski družini, ki je tu dolgo stanovala in se je odlikovala v veterinarstvu.« (4) To je ponemčeni zapis slovenskega priimka **Brájník** in ta je iz apelativa furlanskega izvira **brájda**.

Med ulicama **Gruzzulis** in **del Crocifisso** (ta še obstaja) v **contradi** Donota je tekla ulica **Britz**: »Po imenu stare družine, po poreklu iz Brd na Goriškem, ki je tu posedovala dve hiši.« (5) Spet ponemčen zapis slovenskega priimka in etnika **Bric**.

Med že omenjenima ulicama **Battaglia** in **del Crocifisso**, ki sta do naših dni ohranila ime, je bila ulica **Covaz**: »Ime je dobila od kovača, ki je na ti ulici imel kovačijo.« (6) Celo slovensko poklicno ime je torej postalo toponim sredi starega Trsta.

V starem mestu je nadalje ulica **Monte cucco**. »Ime **Monte Cucco**, s katerim je oddavna znan vrh hriba sv. Mihaela, je keltskega porekla«, (7) trdi Generini in v isti keltski koš spravlja prgišče gorskih imen: »**Kouk** pri Tolminskih Ravnah, **Kuk** pri Drežniških Ravnah nedaleč od Tolmina pri italijanski meji. Imamo goro **Kokos** pri Bazovici v naši okolici in mnogo gora s podobnim imenom v Istri in celo v Nemčiji in Švici, vsi pa dobijo ime iz keltske besede **coiche**.« (8)

Z rezervo navajam še ulico in trg **Trauner**: obe imeni obstajata še danes. »Po imenu ene najstarejših tržaških družin, ki je imela več hiš na ti ulici in na bližnjem trgu. Družina **Trauner** je usahnila 11. februarja 1718 s smrtjo **Taddea Trauner**.« (9) »Ko je papež Pavel IV. l. 1555 odredil ustanovitev **getov**, je menda bila njim (t.j. tržaškim Judom) dodeljena ta **Corte di Trauner**...«; (10) dvesto let pozneje je bil tu ustvarjen tržaški geto. Generini navaja mnogo podatkov o tem. Da navajam z rezervo, sem zapisal: ker mi ni moč ugotoviti, ali je ta stari tržaški priimek v zvezi s slovenskim apelativom **trava**.

Če se zdaj preselimo v novo mesto, najdemo celo tu nekaj slovenskih toponimov: **Via di Golauca** »je davno poimenovanje, menda slovenskega porekla, s katerim so nekoč označevali ta del griča **Ponzano**, neobdelan in brez rastlinstva.« (11) V opombi na isti strani dodaja: »**Golauce** (slovensko) neobdelan in pust kraj.«

Hrvatskega porekla je ime **via della Mattarizza**: »Lepa ženska po imenu **Maria Rossmann** iz vasi **Materija** na reški cesti se je l. 1762 vselila v Trst in je dala zidati stavbo z gostilno v kraju, kjer je pozneje nastala ta ulica. Furmani, ki so jo že poznali od vasi, so jo klicali, kakor je tam navada: **Mattarizza** in s tem imenom so označevali tudi gostilno, ki jo je sama vodila; tako je ime ostalo tudi ulici... Ta ulica gre od ulice **Molin grande** pri ljudskem vrtu preko ulice Sv. Frančiška do ulice **Coroneo**.« (12)

Matarica nas je torej pripeljala do ulice, ki nosi še danes ime po slavnom Slovencu: **via del Coroneo**. »Imenoval se je **Coroneo** prelep dvorec, ki je bil last ljubljanskega kneza in škofa Tomaža **Chröna**...« (13) Sledijo na dveh celih straneh podatki o ti ulici.

Neposredno izpričuje slovensko ime tudi **via Pauliana**: »Ime je dobila od posestnika gospoda **Paola Preinitscha**, ki je na svojih posestvih odprl to in druge ulice v korist občine. To ulico je odprl l. 1838.« (14) **Preinitsch** je nemški zapis slovenskega priimka, za katerega pa ne razpolagamo s podatki, da bi vedel, odkod je prišel v Trst.

Pred 100 leti so torej v mestnem pomeriju bili 3 odstotki ulic s slovenskim imenom. Koliko odstotkov današnjih mestnih ulic nosi tako ime?

(1) *Curiosità triestine. TRIESTE ANTICA E MODERNA ossia descrizione ed origine dei nomi delle sue vie, androne e piazze. Opera compilata da Ettore Generini. Trieste 1884.*

(2) *Med možnimi razlagami imena Tergeste, pravi Generini na str. 27, je tudi iz jezika Feničanov: Taršiš. In le tu zna Generini rabiti tudi črko š z diakritičnim znamenjem. Za slovenska imena pa ne zna te črke rabiti.*

(3) Str. 52. (9) Str. 328.

(4) Str. 110. (10) Str. 476.

(5) Str. 110. (11) Str. 189.

(6) Str. 160. (12) Str. 248.

(7) Str. 267. (13) Str. 157.

(8) Str. 268. (14) Str. 285.

Še o Kočevskem Rogu

V slovenskem časopisju se dušijo odmevi in Vidmarjev obračun s Kocbekom in z vprašanjem množičnih pokolov vrnjenih domobrancev leta 1945, o čemer smo poročali v prejšnji številki Mladike.

Sam Josip Vidmar se je ponovno oglasil in zadnje tedne objavlja v Književnih listih Dela poglavje o Edvardu Kocbeku za novo, dopolnjeno izdajo spominske knjige *Obrazi*. V njem se dotika svojega in Kocbekovega odnosa do likvidacij, do vodilne vloge komunistov, Kocbekove odstranitve ipd., predvsem pa potrjuje svoj gohoto za vprašanje Absolutnega.

ŠTIHOVO UPANJE

Pri vsej polemiki teh tednov se je spustil plaz vprašanj, ki izzivajo k sproščeni razpravi, a če naj ostanemo pri naslovu tega sestavka, pri vprašanju današnjih občutkov ob pokolih leta 1945, lahko omenimo, da se jih je dotaknil tudi književnik Bojan Štih. Problematično, iskreno na glas razmišlja o nasilju in se opredeljuje za upanje, da je mogoče počlovečiti človeka, narod in svet.

Štih se tako vprašuje: »Kaj je z Gavrilom Principom, ko razmišljamo o likvidaciji Indire Gandhi. In kaj je s Hlapcem Jernejem? To niso retorična, temveč esencialna vprašanja, ki so onstran pragmatične in strankarske politike, ki nima v sodobnem svetu prav nobene zveze več s človeškimi upanji in hrepenenji. Ni naprednega in reakcionarnega nasilja. Nasilje je le eno samo, in če je smrt finale nekega nasilnega dejanja, potem je to dejanje tudi zločin proti »božji« naravi človeka. Toda postaviti enačja med osvajalcem in narodom, ki je izgubil svobodo in neodvisnost, je dokaz enačenja med, recimo, zločincem in nedolžno žrtvijo. Enačenje je pot, ki ne pelje nikamor, če pa že kam pelje, potem moramo vedeti, da nas bo pripeljala v nova nasilja, nesporazume in končno tudi v nove kršitve in oskrumbe človekovega dostojanstva.« Pozneje še dodaja: »Nikoli v preteklosti pa ni bilo takšnih razmer, da se posameznik ne bi mogel proste volje odločiti za suženjstvo ali svobodo, za teror ali demokracijo, za sovraštvo ali ljubezen.«

Ob svoji zavezanosti lastnim izbiram pa pribije: »Res pa je še nekaj. Noben in nikakršen zločin ne more in ne sme biti opravičilo ali pa motiv za nove zločine. Zato je strahovlada J. V. Stalina reakcionarno dejanje. Je zločin proti človeku in človeštvu, nikakor pa to ni napredno dejanje tako imenovane diktature proletariata. Na tem svetu, ki je majhen planet in ne kozmos, nimamo druge možnosti, da kot Antigona pokopljemo 'nepokopane mrtvece', če si sposodimo metaforo pri Jeanu-Paulu

Sartru. Nimamo nobene druge možnosti, kakor da odpremo vrata ječ in zaporov in da z avtentičnimi demokratičnimi metodami trasiramo pot v svobodo, ki bo prav tako svoboda enega kakor vseh, zlasti pa tistih, ki mislijo po svoje in drugače, kot pa misli neosveščena, neopredeljena in nezavedna molčeca večina, ki jih desne in leve, legalne in ilegalne nomenklature manipulirajo sem in tja.« (Ljubljanski dnevnik, 17. nov. 1984)

OGLASI SE RIBIČIČ

Istočasno pa se začenja tudi že konec sproščene izmenjave misli o tej dosedanji »tabu temi«.

Na 12. plenumu kulturnih delavcev OF v Dolenjskih Toplicah je Mitja Ribičič 16. novembra 1984 med drugim dejal: »V posttitovskih letih je tudi znova oživela vsakršna emigrantska aktivnost četnikov, ustašev, balistov in belogardistov. Ob štiridesetletnici partizanske zmage, s katero je bila glavnina belogardističnega oficirskega kadra fizično likvidirana in ko smo z jugoslovanske zemlje počistili uvožene oborožene skupine in sleherni banditezem, lahko pričakujemo novo ofenzivo belogardistične in protijugoslovanske propagande.« (Naši razgledi, 23. novembra 1984)

Ribičič torej »fizično likvidacijo« priznava, a jo omejuje na »oficirski kader« (11.000 častnikov?), straši pa z »belogardistično in protijugoslovansko propagando«. Govori tudi o »demokratični dolomitski preobrazbi« Fronte v vseljudsko gibanje, ki naj bi bila naravnost izpolnitev Kocbekovih načel.

»GLASNA PRAVIČNICA«

Že v prvem Vidmarjevem sestavku je bila omenjena Spomenka Hribar. V Književnih listih Dela je 22. novembra 1984 lahko končno reagirala, a je obenem dobila skoraj ravno toliko dolg pripis odgovornega urednika Dela Jožeta Volfanda.

Sestavek Spomenke Hribar je nabit z vsebino, izraža globoko humanistično izbiro, obenem pa je avtorica v sveti jezi prodorno in gosposko polemična.

Glede Kočevskega roga in povojnih pokolov je zapisala:

»Tisto, na kar želim opozoriti, je predvsem »moralistična gluma«, ki da jo je Kocbek zaigral »zaradi pomora belogardistov in drugih v Kočevskem Rogu«. Naj izrazim Vidmarju priznanje, da je to »stvar« poimenoval vsaj približno s pravim imenom: kako je mogoče likvidacije tisočev ljudi po vojni in to brez predhodnega sodnega postopka poimenoovati drugače kakor — pomor? Toda, žal, Vidmar svojega razmišljanja ne nadaljuje v smislu svojega lastnega poimenovanja tega dogodka; v njegovih

sedanjih besedah ni osebne zgroženosti nad dejstvom tega pomora. S tem dokazuje, da njega tudi danes »roške žrtve nikakor niso prizadele tako globoko«, kakor naj bi bile Kocbeka, kar pa mu Vidmar spodbija, češ, zakaj pa ni odstopil s svojega političnega položaja vsaj leta 1952, če ne že prej. Nasprotno, trdi Vidmar, Kocbek da se tudi v letu 1952 »zagrizeno bori za svoj položaj«. Kdo se je in kako se je kdo »zagrizeno boril za svoj položaj« tedaj, prej in pozneje, o tem bo sodila predvsem zgodovinska znanost, ki se bo nekega dne nujno priborila tudi do teh vprašanj. Kdo pa je bil Kocbek kot oseba, nam ni treba ugotavljati le iz njegovega dnevnika iz tistega obdobja (ki ga že dlje časa objavlja Nova revija), temveč nam o tem govori celotno njegovo življenje po letu 1952, ki dokazuje, da je bila zanj »ena sama pot in to pot odločnosti in značaja«, saj se ni uklonil zahtevam, naj se pokesá svoje napake, ki da jo je — po mnenju ideologov Zgodovine — zagrešil v novelah Strah in pogum.«

KOCBEKOV ZBORNIK

Spomenka Hribar jasno spregovori tudi o usodi sestavka, ki ga je o pomorih napisala za Kocbekov zbornik, o čemer se je doslej le šušljalo:

»Kocbekov zbornik še ni izšel, čeprav je že pol leta natisnjen — in prav toliko časa spravljen pod ključ.

Za kaj pravzaprav gre? Za t. im. Kocbekov zbornik je deset avtorjev napisalo svoje spise o njegovem delu in življenju (Dimitrij Rupel, Tine Hribar, Ivan Urbančič, Taras Kermauner, Denis Poniž, Niko Grafenauer in jaz). Moj prispevek nosi naslov Krivda in greh, v njem pa sem skušala ubesediti svoj osebni odnos do »pomora belogardistov in drugih v Kočevskem Rogu«, do te »zgodovinske grozovitosti«. Da se v svojem razmišljanju o tem »pogovarjam« s Kocbekom, je razumljivo, ker je prav on — in doslej edini — spregovoril o tem dogodku prav kot o tragediji, ki kliče tudi nas, današnje, da zavzamemo do nje svoje zavezujoče stališče. Zgodovina pač ni last nikogar — tudi njenih najzvestejših akterjev ne — ker je »last« in domovina vsakogar izmed nas. Kako naj živim(o) z zavestjo o tem dogodku, kako naj ga vzmemo(o) nase, to je poglavito vprašanje mojega razmišljanja.

Ko pa je bil zbornik že natisnjen, so se stvari čudno zasukale. Očitno je moj spis dobil nekakšne noge in začel hoditi okrog. Že v začetku aprila so se pojavile »javne diskusije« z njim, sodbne in obsodbe. Ker so te »javne diskusije« popolnoma popačile smisel mojega pisanja in temu svojemu razumevanju prikrojile tudi samo »cituranje«, si dolgo nisem bila gotova, ali

to res leti na to pisanje. Kajti tega, kar naj bi »nekateri« pisali in zahtevali, nisem nikoli ne zapisala ne zahtevala ne tako mislila.

Sprašujem se, kaj se sploh dogaja s tem mojim spisom? Kod hodi? Videi je, da ga pozna tudi Josip Vidmar, vendar mu ga jaz nisem poslala. Kdo mu ga je dal — in s kakšno pravico manipulira z njim — medtem ko »neposvečeni bralci« ne pridejo do njega? Očitno je bil spis velikokrat kopiran, razposlan posvečenim (bralcem), o njem se je diskutiralo na visokih in višjih ravneh — ne izide pa ne.

Proti takšnemu manipuliranju s teksti moram protestirati, ker na tej metodi temelji naša (ne)svoboda kulturnega ustvarjanja. Ni še dolgo od tega, ko je bil sociolog Šešelj obsojen: napisal je neke svoje misli (s katerimi se — mimogrede — ne strinjam, če so zares takšne, kakor nam jih je sporočila »javna diskusija«) in jih poslal na uredništvo Komunistična, nato je tekst, ki sploh ni bil objavljen, »dobil noge«, začel potovati od enega do drugega posvečenega (bralca), dokler se ni pojavil kot dokazno gradivo za obtožnico, na podlagi katere je avtor dobil prek osem let (!) zapora. — Seveda se ob tem tudi jaz bojim za svojo službo in še bolj za svojo svobodo. Kaj pa vem, kje so meje represije t. im. »družbenega interesa« oziroma t. im. »objektivne resnice«? Res je, da Šešelj ni bil obsojen v Sloveniji, toda tudi pri nas so že bili primeri, da so bili ljudje obsojeni zaradi neobjavljenih tekstov.

Ko se potem odločno postavi za pravico, da vsaka generacija izoblikuje zavezujoč odnos do svoje lastne (narodove) zgodovine, ker je to človeški imperativ, grenko razmišlja o stopnji svobode tiska v Sloveniji:

»Glede na to bi rekla, da pri nas ne obstaja vprašanje »svetnikov« temveč vprašanje »posvečenih zgodovino-noscev«, ki se danes med drugim izkazuje tudi v »kategoriji« posvečenih bralcev. Za objavo njihovih spisov je sleherni trenutek primeren trenutek, njihovi spisi niso nikoli predolgi, da bi jih uredništva zato odklanjala, nikoli niso preveč nezanimivi, zastareli, lažnjivi in žaljivi, da bi se jih uredništva obotavljala objavljati. Prav tako uredništva pod njihove spise ne postavljajo svojih pripisov, v katerih bi se ob njih distancirala ali celo spraševala: Kaj res mislite, da so vaše misli tako pomembne, da se morate oglašati? Nasprotno, za spise posvečenih (bralcev) je prostor vedno rezerviran, že vnaprej, še preden so sploh napisani. Prav tako se posvečenim nikoli ni treba sklicevati na zakon o tisku in na demokracijo, da bi mogli sporočiti svoja mnenja, kritike, popravke ... — kajti oni so nad zakonom.

Takšna je njihova pravica kot vzgojitelj družbe in varuhov pred vsakršno okužbo. Metoda »uresničevanja« te skrbi je enostavna. Ker so jim na voljo vsi t. im. sporni teksti, pa tudi vsi drugi viri in izviri informacij (gorje meni, če bi se sklicevala na Tineta De-

beljaka ali na katerega koli drugega političnega emigranta!), jih morejo poljubno uporabljati in — izrabljati. Še ne objavljene spise razglasijo za nevarne, kontrarevolucionarne in njihove avtorje za — sovražnike. Tako je določen avtor, še preden je objavljen (ali pa sploh ni objavljen), že »znan« kot sovražnik, slošno bralstvo (ki se po Vidmarjevem mnenju »tako in tako nagiba« k »banalnemu okusu«) pa je s tako »predpripravo« šele zares usposobljeno, vzgajeno (beri: indoktrinirano) za »sprejem« določenega spisa. Da taka metoda zametuje (odstranjuje) ljudi iz narodnega občestva kot takega, posvečenih ne moti, nasprotno, to je bil njihov namen.

Drugje smo lahko brali o Kocbekovem zborniku, a tudi o drugem zakulisju slovenskega založništva še nekaj podrobnosti. V sestavku o knjižnem programu založbe Obzorja je France Forst-

stavka Jožeta Volfanda, ki odgovarja Spomenki Hribar:

»Spis, za katerega pravi avtorica, da je dobil noge, je založba pač poslala, kot se to tudi sicer dela z rokopisi, recenzentom, na našo željo pa tudi uredništvu Dela.

Spomenka Hribar ne navaja, kaj je »letelo« na njeno pisanje. Najbrž pa je mislila na tisti odlomek iz svojega eseja Krivda in greh, kjer se spominja prav navedenega intervjuja Edvarda Kocbeka v Naših razgledih. Najprej zapiše, da lahko ceni, to je spoštuje in ljubi,

»samo tisto zmago, ki je bila pridobljena v tragičnem spopadu znotraj samega naroda — kar je tudi bila — a to se mora priznati tudi kot svojo lastno krivdo. Sicer vsi »premaganci« postanejo prej ali slej neke abstraktne točke, ki so bile pač nujno potrebne, da se je sploh lahko zmoglo — a

VLADIMIR KOS

Na božični poti

*Križiščem v severni polobli v mraku
z lučmi, drsečimi na vse strani:
ste vnesli križec v smer v svetlobnem traku,
da ne zgrešimo v Betlehem poti?*

*Ker zmeraj bolj sneži na koncu leta,
razgled prepleta naglica z megló.
V goráh — kjer komaj kdaj se kaj obeta —
na slamci spi sam Bog z Boga močjo.*

*Mariji, materi zares Njegovi,
zaupajmo medtem to skrb, ta strah.
(Morda še to: v oskrbi Jožefovi...)*

*Ker Božji Sin postal je Večni Človek,
da vrne srcu sanje čisto nove
in vrne smrekam v snegu zvezdni prah.*

nerič zapisal v Delu 27. nov. 1984 tudi naslednje:

»Predstavnike Založbe Obzorja smo morali povprašati v imenu javnosti o nekaterih napovedanih delih, ki pa imajo z izidom očitne politične in ideološke težave. Glede sociološko političnih esejev Franceta Bučarja so nam uredniki odgovorili, da so za sedaj »odloženi«. O Kocbekovem zborniku, pri katerem se je zapletlo zaradi prispevka Spomenke Hribar, nam je glavni direktor in odgovorni urednik Obzorij Marjan Žnidarič izjavil, da se založba sedaj intenzivno dogovarja z avtorico Spomenko Hribar in da bo zadeva v prid obeh strani verjetno kmalu ugodno rešena in bo zbornik izšel.«

OBELISK VSEM PADLIM

Nadaljnje podrobnosti o Kocbekovem zborniku vzemo iz že omenjenega se-

ljubiti take zmage ni mogoče, ker ni kaj spoštovati, ne kaj obžalovati.«

Nato pa se avtorica vpraša, če je rešitev, in odgovarja takole:

»Je rešitev.

Toda rešitev ni Rešitev, ki bi začelnjala na zanikanju! Kakor se ne moremo delati, kakor da NOB ni bilo, se tudi ne moremo delati, kakor da pobjava na Rogu ni bilo!«

Pobiti domobranci, razmišlja, so del našega naroda, krivda do mrtvih pa je zavezujoča. Njeno filozofsko utemeljevanje in razumevanje izdajalcev kot usode dela slovenskega naroda med NOB gre tako daleč, da predlaga, naj se v Ljubljani postavi obelisk partizanom in narodnim izdajalcem, kajti vsi so »umrli za domovino«.

Kako pride do ubeseditve tega predloga?

»Svojo zgodovino si moramo odpreti. Ključ do teh zgodovinskih vrat pa ni

iskanje krivca, zavedajoč se svoje edine Resnice in Pravice, temveč je to ključ premisleka te in take zgodovinske poti naroda prav tako kot zgodovinske v epohalnem smislu. In če se kot narod ne bomo 'naučili' objektivirati vse naše žrtve, tega 'ključa' ne bomo nikoli našli.

Jasna in pogumna zavest bi zmogla ne le priznanje tega zločina kot zločina, temveč bi zmogla tudi to, da bi ti množični grobovi, kjer koli že so, postali eno od svetih mest na naši zemlji, dostopni ljudem, da jih obiskujemo — če ne že to, da se te žrtve prekopljejo in dostojno pokopljejo, kakor je to primerno naši civilizaciji in kulturi. Ne zato, ker so bili domobranci, ampak ker so bili ljudje. Mrtvi so mrtvi, drugega 'zanje' pač ni mogoče storiti. Dostojni pokop bi bil dogodek za nas, žive; z nami bi se do-god-ila bistvena sprememba naše zgodovinske biti, saj bi bili sposobni sprave s smrtjo in s svojo lastno zgodovino.

Da bi že enkrat nehali sektašiti med mrtvimi!

Sredi Ljubljane, v njenem srcu, bi moral stati obelisk, ki bi kričal v nebo o tragediji malega naroda, ki je v boju za svoj obstoj po nedoumljivi človeški usodi postal obenem svoj lastni krvnik in kaznovalec. Na tem obelisku naj bi preprosto pisalo: 'Umrli za domovino'. Res so vsi umrli za domovino. Vsak za svojo ljubljeno, izsanjano. Mi pa smo ostali. Torej smo mi, vsi mi in vsak med nami, dediči tega hrepenenja in žrtvovanja. Če kot narod nismo zmožni vzeti nase vsega tega trpljenja kot trpljenja našega naroda, tedaj tudi nismo sposobni končati državljanske vojne, ki nas je zdesetkala.

Če nismo sposobni v zločincu videti človeka, če se ti človeško ne smili tudi zločinec sam, strupenega žela vojne nisi premagal in katarze, očiščenja ne boš dosegel.

Prvo dejanje narodne sprave je priznanje te krivde, te naše velike krivde. Brez tega dejanja Slovenci ne bomo nikoli stopili v čisto in jasno prihodnost, pravi Kocbek Pahorju.

To bi bil prvi korak k narodni spravi v najbolj polnem smislu besede. Ne — k spravi z belogardizmom kot takim, temveč k spravi med ljudmi kot ljudmi.« (Delo, 22. nov. 1984)

Čudno je, da se Volfand ne zaveda, da s svojim pripisom le potrjuje trditve Hribarjeve o »posvečenih bralcih«. Ne le, da neobjavljeni sestavki »dobijo noge« in jih prejemajo časopisi. Avtorji jih ne morejo objaviti, prosto pa jih ponatiskujejo tisti, ki z njimi polemizirajo!

Končno pa smo tako lahko le brali izjemno občutene in globoke človeške misli Hribarjeve, ki so tudi za politika dovolj jasno zapisane, da bi ne smelo priti do izkrivljanj. Delo pa odgovarja le z »uradnimi« stališči. Omenja izjavo SZDL, ki je obsodila Kocbekov intervju Borisu Pahorju leta 1975 in dodaja:

»To izjavo, objavljeno pod naslovom Gre za resnico, je vredno potegniti iz

pozabe ne glede na nova znanja in spoznanja, ki jih bo, četudi bodo še tako tragična, prav gotovo razumno in z vsem potrebnim arhivskim gradivom dognalo zgodovinopisje. Toda nečesa tudi zgodovina slovenskega naroda, kljub vsem tragičnim zmotam in usodam v revoluciji, ne bo mogla nikoli obiti v dramaturgiji mozaičnih dogajanj narodnoosvobodilne borbe in revolucije — da se je partizanska vojska bojevala za obstoj, za življenje ali smrt slovenstva in za njegovo socialno osvoboditev, domobranci pa z blagoslovom slovenske katoliške cerkve z ramo ob rami z okupatorjem — proti slovenskemu narodu. Lepe misli o spravi pravzaprav nimajo mnogo skupnega niti z intimnim, humanim odnosom do mrtvih v vojni. Kajti temu odnosu nihče ne oporeka in ne more oporekati. Toda klic zgodovinske vesti in spomina je kakor svarilo, ki naj opominja današnje in jutrišnje rodove, kam lahko s svojim silovitim ideološkim nabojem pripelje politični pluralizem v izjemnih razmerah za narodovo usodo.

In če se tega zavedamo, moramo predlog Spomenke Hribarjeve odkloniti. Prav tako pa takšno razpravljanje o Edvardu Kocbeku, ki bi hotelo polemiko po vsej sili, teoretsko ali samo emotivno, izrabiti za lažno dramatiziranje in premišljeno politiziranje posameznih sekvenc iz zgodovine slovenskega naroda.«

To je torej tudi obsodba nadaljnjega razpravljanja. Človek se vprašuje, ali je Volfand in slabi veri in na silo prikriva odprto rano, ali pa res ne more videti v mislih Spomenke Hribar kaj več kot sovražno propagando. Morda je odgovor v začetku sestavka, ko Volfand piše:

»Misel, da se naj v polemiki sliši vsak in kakršenkoli glas, zveni demokratsko. Toda bistvo, smisel in pomen časnike polemike, ne zgolj zaradi prostora in ne zgolj zato, ker se prav malo širi krog polemikov, ni samo v predstavljanju ali razkazovanju različnih osebnih izkušenj in interesov, pojmovnih skrajnosti, spretnega besedovanja in nedialektičnega umevanja družbenih pojavov. Polemika in kritika se bosta izvlekli iz jalovega brskanja po mnogočem od včeraj in danes, če bosta znali brez teatralične držbe, z odgovornostjo do javne besede in demokratičnega dialoga, dialoga argumentov in zavestne tolerance do različnosti ter žele po sintezi zares utrjevati samoupravno demokracijo.«

Torej ni merilo iskanje resnice, temveč utrjevanje »samoupravne demokracije«?

ODGOVOR DRUŽINI

Tudi zadnjič omenjeno pisanje Družine je dobilo svoj odgovor. France Pristovšek je na slovesnosti ob 40. obletnici slovenske verske komisije obširno govoril o vojnih letih, potem pa je namignil: »Čeprav ni moj namen, obravnnavati tekoča vprašanja odnosov, se bom vendarle kratko ustavil ob poja-

vu, ki ga je bilo zaslediti v verskem tisku v zadnjem času. Zahteve po novih vrednotenjih naše polpretekle zgodovine, dogodkov iz NOB, ki v sebi ne nosijo izpraševanja lastne vesti in s prstom kažejo le na drugo stran, ali ki nosijo v sebi sum, da se priklanjajo pred ideološkimi ekstremizmi, ki so v svoji ozkosti postavljali agresivni in monopolni katolicizem iznad naroda in drugih vrednot zgodovine in so s tem slab vzor za strpnost in sožitje, lahko pomenijo nov vir polarizacij in napetosti, ki slovenskemu verniku ne bo koristila.« (Delo, 24. nov. 1984)

PLANILI SO PO NJEJ

Spomenka Hribar pa je bila pozneje deležna še zelo ostrih napadov, ki ob odsotnosti novih, odprtih, iščočih sestavkov dokazujejo, da je Delu dovolj tega, kar je v drugi zvezi Stipe Šušar imenoval »strip-tease revolucije do podrobnosti« (Delo, 8. dec. 1984).

Sergej Vošnjak pripisuje Hribarjevi »brezsravno perfidnost«:

»Prav gotovo nas ni bilo malo, ki so nas Književni listi od 22. novembra vzburlili do kraja. Je res možno, da se v naši deželi, ki je med zadnjo vojno plačala enega največjih krvnih davkov za svojo svobodo, pojavi ideja, naj se justificiranim narodnim izdajalcem postavi spomenik skupaj z njihovimi žrtvami, ki so padle za svobodo? Nisem še slišal, da bi se podobna ideja pojavila v kaki drugi državi, ki je bila okupirana, pa čeprav je bil tam upor mnogo manjši in tudi nasilje kvistlingov še zdaleč ne tako strahotno kot pri nas.

S takšnim predlogom seveda ne gre nastopiti kar tako, ampak je potrebno čimveč perfidnosti, ga zaviti v tančico filozofskega razmišljanja, poiskati primeren simbol, za katerega se da skriti, predvsem pa izkoristiti težko družbeno krizo, v kateri se nahajamo. Spomenka Hribar si je — kot lahko razberemo iz objavljenih odlomkov eseja Krivda in greh — za svoj brezsravni poskus rehabilitacije belogardizma oziroma belogardistov izbrala Kocbeka, razmišljanja o humanizmu, katarzi itd. Ker ta esej, razumljivo, ni mogel biti objavljen v Kocbekovem zborniku, je skušala na svoj cilj opozoriti v polemičnem članku O svetnikih in posvečenih.« (Delo, 6. dec. 1984)

Zanj je medvojno dogajanje izredno jasno in enostavno. Zato je bil tudi obračun po vojni dosleden in logičen:

»Osvobodilni boj slovenskega ljudstva skuša Spomenka Hribar prikazati kot državljansko vojno. Toliko zgodovine bi pač morala poznati, da bi vedela, da je bila le ena fronta: na eni strani vsi pošteni Slovenci različnih prepričanj in različnih slojev, na drugi strani pa en ali drug okupator in njegovi zapriseženi in plačani hlapci. In če si je slovensko ljudstvo v svojem boju zahotelo vso svobodo, ne le izpod okupatorja, potem še vedno to ni državljanska vojna, ampak resničen in popoln osvobodilni boj. Bratomoren pa je

ta boj res bil, a le zato, ker so narodni izdajalci tako dosledno služili okupatorju in njegovim zločinskim name- nom ...

Ves čas osvobodilnega boja je slovensko ljudstvo prisegalo, da bodo vsi zločini maščevani in da bodo vsi zločinci prejeli zaslužen kaznen. Ta pa je bila samo ena: »zob za zob in glavo za glavo«, kot je zapisal pesnik. To ni bila sodba v imenu ljudstva, ampak sodba ljudstva samega, tisočkrat izre- čena ...

Danes se človek zgrozi ob vsaki na- silni smrti. Takrat pa je bil čas vojne, ko so poleg milijonov vojakov na fronti umirali tudi milijoni brezmočnih po naj- različnejših moriščih. In vojna se ne konča z nekim dejanjem, ki se imenuje kapitulacija ali zmaga. Celo formalno se druga svetovna vojna ni končala s kapitulacijo Nemčije, ampak je prav na naših, slovenskih tleh divjala še več kot teden dni dlje. V ljudeh pa se voj- na ne konča še dolgo potem, ko se je formalno že končala. Rane v ljudeh se ne zacelijo čez noč, prizadeti hočejo poravnati svoje račune. Spominjam se neke mlade partizanke, kako se je tak- rat zavzemala, da bi ji dovolili opravi- ti justifikacijo nad vrnjenim belogard- istom, ki je zverinsko pobil njene star- še. Ko njeni prošnji niso ustregli, se je počutila izigrano, kajti maščevanje star- šev ji je takrat predstavljalo pomem- ben del njene biti.

To je bil čas, za katerega si želimo, da bi bil čim dlje od nas. Marsikomu je resda žal za nekaterimi vrednotami tistega časa, ki so preveč pozabljene ali pa so bile prevrednotene. Toda boj za svobodo ostaja to, kar je bil, in narodno izdajstvo ostaja, kar je bilo. Tu pa prevrednotenja ne more in ne sme biti. In če se pojavi ideja, kakršno po- nuja Spomenka Hribar, je potrebno od- ločno spregovoriti. In potrebno bo po- klicati v spomin takratni čas, pa ponat- sniti — če že ni novih del — in to v podlistkih v najbolj množičnih občih- lih, dela, ki o tem času govore, pa naj gre za Sajatov Belogardizem, Sv. Ur- ha Podbevškove, Škrabovo Kozlarjevo goščo, Vidičevo Črno roko, zapiske s procesov proti voditeljem narodnega izdajstva na Slovenskem itd.

Da ne bi kdo še kdaj poskušal narodnega izdajstva istovetiti s patriotiz- mom!« (Delo, 6. dec. 1984)

RAZUMEVANJE ZA POKOLE

Drago Vresnik pa je v Sobotni prilo- gi Dela 8. dec. 1984 podrobno popi- sal nemški esesovski sistem. Njegova razlaga pokolov je v stavkih:

»Domobranci sami po sebi niso bili nikakršna kontrarevolucija, ampak pripadniki SS policije. Kontrarevolucijo je predstavljala peščica predstavnikov propadlih strank zunaj domobranstva, ki so sklepali račune o nemški zmagi, razvijali špekulacije o spopadu Zahoda z boljševismom, sanjali o podonavski av- strijski federaciji in še o marsičem podobnem. Za vse to pa so izrabljali do- mobranstvo pod okriljem nacistične SS.«

In še:

»V tem narodnoosvobodilnem boju so bili domobranci izdajalci, ne pa borci za svojo stvar, ker te stvari ni bilo, ker je nacistična SS ni z ničimer do- voljevala. Nobenih jasnih ciljev ni ime- la domača izdaja, razen bučne protiko- munistične gonje, za katero je pobi- rala skupaj z nacisti uglušena laži, fra- ze in parole iz klerikalnega besednja- ka. Kako je bilo z domobranskimi špe- kulacijami »o Angležih«, je zgodovinsko potrjeno. Propadle so in Angleži so bi- li prvi, ki so domobrance »obsodili« kot hlapce nacistične SS policije; s tem ko so jih izročali partizanski voj- ski, je bil čeznje potegnjen tudi an- gleški križ.«

O koncu domobrancev pravi med drugim:

»Domobranstvo si je svojo usodo za- pečatilo z vključitvijo v nacistično SS formacijo, ki ga je tudi dejansko usta- novila. Ne smemo namreč prezreti naj- pomembnejšega dejstva, da so zavez- niške vlade že leta 1942 začele z med- narodnopravno akcijo, da se nacistični zločinci, zlasti pripadniki SS in var- nostnih služb glavnega Himmlerjevega varnostnega urada tretjega rajha »RSHA« obravnavajo po vojni kot vojni zločinci in pripadniki hudodelskih organizacij. Prav zločini SS in varnostnih služb na tako imenovanih »banditskih ozemljih« so bili glavni razlog, da so zavezniške vlade že med vojno te organizacije pro- glašale za zločinske. Že 8. avgusta 1944 so se v Londonu sporazumele in podpisale dogovor (pogodbo) o ustano- vitvi mednarodnega vojaškega sodišča, ki je nato v Nürnbergu tudi razsodilo, da so SS in varnostne službe nacistov hudodelske, pred sodišče postavljeni nacisti pa so bili tudi obojeni kot zlo- činci. Sodišče jih ni kaznovalo s »čas- no vojaško kaznijo ustrelitve«, ampak večidel s sramotnim obeshanjem. Ostre kazni naj bi bile svarilo, da take zlo- činske organizacije v Evropi nikoli več ne bi nastale. Slovenski domobranci pa so bili sestavni del zločinske organi- zacije SS ... Odveč je razpredati, kaj vse so domobranci, zlasti »poštenici« in obupani, kot je bil pesnik Balantič, bili po svojem prepričanju. Zahodni zavez- niki so vedeli za njihovo prisego Hit- lerja, vedeli so, da so sestavni del SS policije.«

A Vresnik se ne sklicuje le na proces v Nürnbergu, ki ga v času Roga in Teharij še ni bilo in ki mu niso sledili sistematični pokoli tisočev Nemcev brez procesov, temveč tudi na odlok OF »o zaščiti slovenskega naroda« iz oktobra 1941:

»Tu je tega nekoliko stopiti na o- bisk h Kocbeku. Po vojni se je zgra- žal nad pravno nesprejemljivo obsod- bo in likvidacijo domobrancev. Če bi bil v Sloveniji, bi nasprotoval, je pisal. Leta 1941 je sodeloval pri sprejetju od- loka o smrtni kazni za izdajalce kot predstavnik najvišjega vodstva OF. Bil je gotovo tudi o tem odloku, njegovi vsebini in ustreznosti prepričan. Kakor vsi pošteni in zavedni Slovenci. No, treba je reči, da tega odloka ni nihče preklical, da je veljal za vse izdajalce

do časa, ko je bila sprejeta ustava LR Slovenije (nato pa kazenski zakonik) leta 1946. Kdo je torej protipravno ravnal pri kaznovanju domobrancev tudi s stališča naše zakonodaje med narodno- osvobodilnim bojem in po vojni? O tem Kocbek ni pisal, verjetno pa tudi ni razmišljal o svojem soglasju pri spre- jetju odloka o smrtni kazni za izda- jalce.«

No, tu je verjetno imel Kocbek res svoj del odgovornosti, vendar je zna- no, da je tudi o medvojnih umorih od- ločala partijska VOS, ne vodstvo OF. Odloku pa je vsekakor težko prizna- vati za tisto obdobje občo pravno vel- javo, saj je bil izraz še majhne sku- pine ljudi, ki si je privzela pravico od- ločati o življenju in smrti vseh sona- rodnjakov.

A gre tudi za mešanje pojmov idejni sovražnik, izdajalec, revolucija, osvo- bodilni boj. Zgodovinar dr. Metod Mi- kuž, ki je menda večji strokovnjak za zgodovino NOB kot Vresnik, je že pred leti celo za Rupnika zapisal v Sloven- ski biografski leksikon: »Ker je bila NOB že od začetka tudi ljudska revolu- cija, R-ovega delovanja ne moremo šteti kot kvislinštvo, pač pa je bil R. prvi kontrarevolucionar, čeprav se je med ital. okupacijo udingal Italijanom, pod nemško pa Nemcem.«

V Ljubljani ležita Trg revolucije in Trg osvoboditve in imamo kip revoluciji, medtem ko se kip osvoboditvi — sredi polemik — šele načrtuje.

Vresnik veliko govori o povojnih ob- računih v drugih krajih Evrope. Pri si- cer težko dokazljivih številkah bi bilo zanimivo opraviti primerjavo smrti v odstotkih. Govori tudi veliko o sponta- nih obračunih, kot da bi bilo leta 1945 ob vsemogočnosti Ozne lahko bilo sploh kaj spontanega v Sloveniji in kot da bi ne bilo prišlo do pokolov mesec dni po koncu sovražnosti.

Piše tudi o pomorih v Parizu:

»Tako je kulturni Pariz kaznoval svo- je izdajalce. Tudi tiste, ki niso bili v zločinski SS. Vsak Francoz, čeprav še tako dovteten za eksistencialna vpra- šanja človeka, o tem ne bo govoril. Je preponosen, ker je Francoz. Nisem še zasledil, da bi se resna francoska lite- ratura in kritika ukvarjali s »francoski- mi žrtvami«, s to posebno francosko tabuizirano temo. Občutljivi Sartre je raje iz tega obdobja dramatsko orisal portret nacističnega izgubljenca v Al- toni, še na misel mu niso prišli izda- jalski sonarodnjaki. In z nacizmom se je ukvarjala še vrsta resnih francoskih piscev, kritikov in umetnikov. In se še. Kako da premoremo Slovenci še zme- rom tako malo »francoskega« narodne- ga ponosa?«

Ali naj bi bili ponosni, da smo se bratomorno pobivali? Ali naj bi se tudi v brezčutnosti gledovali po tujcih? Ne, ponosni bi morali biti nad narodnim in moralnim čutom, kot se pojavlja pri Hribarjevi, Štihu in drugih, ki odklan- jajo črnobelo zgodovino, zaznavajo tra- gičnost in imajo čud za zapletenost res- ničnosti, odklanjajo pa vsakršno nasilje in samovoljo.

Velika množica okrog 5000 ljudi se je zbrala v Trebčah v nedeljo, 18. novembra, da bi s postavitvijo dvojezičnega krajevnega napisa in z javno manifestacijo protestirala proti oblastem, ki zavlačujejo z rešitvijo odprtih vprašanj slovenske narodne skupnosti v Italiji

NAŠI EMIGRANTI V SVICI

V petek, 7. decembra, je na vabilo Društva slovenskih emigrantov v Tesinu predaval v Luganu o ljudski kulturi Benečije in Rezije ter o njenih zgodovinskih koreninah Pavle Merkù, ki je naslednji dan kot častni gost prisostvoval miklavževanju. Pri predavanju so bili italijanski generalni konzul v Luganu Andreani ter predstavniki Fogolar furlan. Pri miklavževanju je Merkù po pozdravu po rezijansko, tersko, v knjižni slovenščini in furlanščini lahko spoznal emigrante iz Rezije, Tera, Nadiže, s Tržaškega in iz Slovenije in se dolgo porazgovoril z njimi.

HOTEL BLED V RIMU

Sredi novembra so v Rimu proslavili 25-letnico obstoja hotela Bled, katerega lastnik je g. Vinko Levstik. Ob tej priložnosti je v Rimu nastopil ansambel Taims, v hotelu Bled pa je svoja dela razstavaljala umetnica Bogomila Doljak.

MISCELLANEA SLOVENICA

14. novembra so na videmski univerzi predstavili zbornik razprav o slovenskem jeziku in slovstvu, ki ga je videmska univerza izdala v počastitev prof. Martina Jevnikarja, dolgoletnega profesorja na videmski univerzi.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

V okviru sobotnih srečanj, ki jih za mladino pripravlja SKK, smo v novembrskem koledarju zasledili sledeča srečanja: 10. novembra je časnikar Saša Rudolf prikazal v sliki in besedi olimpijske igre v Los Angelesu; 17. novembra so se mladi srečali z dijaki šole Združenega sveta v Devinu; 24. novembra je dr. Danilo Sedmak govoril o javnih manifestacijah in narodni zavesti.

Mladi se zbirajo v SKK vsako soboto ob 18.30.

HUBERT BERGANT — petdesetletnik

Znani slovenski orgelski mojster Hubert Bergant je novembra letos slavil svoj 50. rojstni dan. Veliko je nastopal tudi v naših krajih, zato mu ob srečanju z Abrahamom iskreno čestitamo.

KMEČKA BANKA V GORICI

Kmečka banka v Gorici slavi letos svojo 75-letnico. Jubileja so se spomnili na javni prireditvi v Kulturnem domu v Gorici preteklega 31. oktobra.

SLOVENSKI ŠOPEK

Dekliški zbor »Slovenski šopek« iz Mačkovelj je ob peti obletnici delova-

nja priredil celovečerni koncert v nedeljo, 18. novembra. Zbor vodi od vsega začetka učiteljica Ljuba Smotlak.

Prof. Tomaž Simčič med pozdravnim nagovorom na celovečernem koncertu zbora »Slovenski šopek« iz Mačkovelj

Domačini med postavljanjem dvojezične table v Trebčah

SKLAD MITJA ČUK

Pod geslom »Pomagajmo otrokom!« so se v tednu od 25. novembra do 2. decembra zvrstile na Tržaškem števil-

ne prireditve, za katere je dal pobudo sklad Mitja Čuk. Teden sklada so priredili z namenom, da javnost opozorijo na potrebe prizadetih otrok.

Srečanje slovenskih skladov na Tržaškem v Peterlinovi dvorani v Trstu

»SVOBODNA SLOVENIJA«

30. junija so se v Buenos Airesu v Argentini zbrali na ustanovni seji člani konzorcija, ki bo skrbel za redno izdajanje tednika »Svobodna Slovenija« in drugih publikacij. Konzorcij so ustanovili po smrti ustanovitelja tednika »Svobodna Slovenija« Miloša Stareta. Predsednik konzorcija je dr. Tine Debeljak, podpredsednika pa sta Rudolf Smersu in Jure Vombergar.

PEVSKE REVIFE

Kot vsako leto so se tudi letos zvrstile ob koncu leta nekatere tradicionalne pevske revije. V Gorici je bila novembra revija pevskih zborov Cecilijanka, v Trstu pa je bila 2. decembra revija pevskih zborov ZCPZ. 8. decembra so v Katoliškem domu v Gorici pripravili še tradicionalno Malo Cecilijanko. Vse te prireditve so bile dobro obiskane in tudi število nastopajočih zborov je bilo razveseljivo visoko.

NOVI SKAVTSKI NAČELNIK

Fantovski voditelji Slovenske zamejske skavtske organizacije v Trstu so pred kratkim izvolili novega načelnika. To je inž. Marjan Jevnikar, ki je že opravljal odgovorne naloge v skavtskem vodstvu.

ŠKOF BELLOMI V LJUBLJANI

V četrtek, 22. novembra je v dvorani teološke fakultete v Ljubljani predaval tržaški škof Lorenzo Bellomi o temi »Cerkev - znamenje in zagotovilo upanja?«. Tržaški škof je 700 poslušalcem govoril v slovenščini.

ALOJZ REBULA

V dvorani Slovenske matice v Ljubljani so v ponedeljek, 26. novembra, počastili pisatelja Alojza Rebulo ob njegovi 60-letnici. O pisateljevem delu je spregovoril prof. Jože Pogačnik, pisatelj sam pa je prebral razmišljanje z naslovom »Biti Slovenec danes«.

PAVLE MERKŪ V LJUBLJANI

Na enem kulturnih večerov, ki jih v hotelu Slon v Ljubljani prireja znani slovenski književnik Bojan Štih, je 22. novembra nastopil tržaški kulturnik in skladatelj Pavle Merkū. Naslov njegovega predavanja je bil »Zakaj ni slonov v Benečiji«.

† LEOPOLD VIDMAR

V Indiji je v starosti 83 let umrl misijonski brat Leopold Vidmar iz Družbe Jezusove. Rodil se je v Brusnicah na Dolenjskem, v misijonih pa je deloval skoro 50 let.

Nekaj kronike DSI

Društvo slovenskih izobražencev v Trstu je v novembru pripravilo štiri ponedeljkove večere s sledečo vsebino: 5. novembra je bila v društvu diskusija o verskih vprašanjih v očeh mladih; 12. novembra je prof. Aleš Lokar podal svoje vtise s potovanja po Združenih državah Amerike; 19. novembra je Peter Kovačič iz Ljubljane predaval na temo »Usoda slovenstva v krščanski civilizaciji«; 26. novembra pa je bilo v tednu Sklada Mitja Čuk na vrsti srečanje slovenskih skladov na Tržaškem.

DSI vabi na srečanja vsak ponedeljek ob 20.15.

Dr. Jože Maček

Prof. Peter Kovačič

Prof. Aleš Lokar

† JOZI TURK

Na Koroškem je 14. novembra umrl v 74. letu krojaški mojster, slikar in domači pesnik Jozi Turk.

Na Japonskem so opravili doslej mogoče najpopolnejšo statistiko o vzrokih, ki naj bi vplivali na rakasta obolenja pri človeku. Statistika upošteva časovni razpon 15 let in se tiče preko 120.000 oseb. Te je razdelila na skupine po tem, ali kadijo, pijejo alkohol, jedo mesno ali rastlinsko hrano.

In rezultati? Daleč najslabše so se izkazali oni, ki so v isti osebi bili kadilci, pivci in mesojedci in niso uživali rastlinske hrane. V omenjenem razdobju 15 let jih je umrlo 808 na 100.000. Najboljše so se odrezali čisti rastlinojedci, ki niso kadili niti pili. Umrlo jih je samo 324 na 100.000.

Če statistiko primerjamo s podobnimi, lahko trdimo, da je ta najbolj ovrednotila rastlinsko hrano: celo najtrdovratnejšim kadilcem, če le uživajo dovolj rastlinske hrane, naj bi se občutno zmanjšala verjetnost, da umrejo za rakom.

Vse kaže, da bodo astrološki koticiki oziroma koticiki s horoskopom v ameriških časopisih kmalu morali prinašati posebno opozorilo ali opravičilo, ki se bo glasilo nekako takole: »Horoskop, ki ga berete, je mišljen le za zabavo. Njegova predvidevanja nimajo najmanjše znanstvene opore.«

Za to se zavzema skupina ameriških znanstvenikov, med njimi znani astrofizik Carl Sagan.

Res je — vsaj v ZDA — vse skupaj šlo nekoliko predalet. Saj se v tej deželi marsikdo zdravi, kot in kadar mu veleva horoskop, ne pa kot in kadar mu priporoča zdravnik. Nekateri prosilci imajo težave, da jih sprejmejo v službo, češ da so agresivni, odljudni ipd., ker so pač »rojeni pod nesrečno zvezdo«. Ve se celo za primer, ko je horoskop odločal o tem, koga naj imenujejo v sodnijsko poroto in koga ne.

Po dvoletnih opazovanjih in merjenjih sta ameriški astronom

Spinrad in njegov kolega madeonskega rodu Džorgovski odkrila to, kar naj bi bila doslej najbolj oddaljena galaksija - ozvezdje. Ime: 3C256, razdalja: 12 milijard svetlobnih let. Zadnji podatek pomeni, da je svetloba, ki jo danes zaznavamo, zapustila ozvezdje v času, ko je naša Zemlja šele morala nastati.

3C256 se oddaljuje od nas (ali mi od njega) s hitrostjo, ki dosega skoraj tri četrtine svetlobne hitrosti.

Ali obstaja v živalih posebno čutilo za magnetizem?

Najrazličnejše živali imajo, če jih seveda za svoje življenje potrebujejo, vsa mogoča čutila, tudi taka, ki jih človek nima. Tako dojema ogromno živali nihanje zraka ali vode s frekvenco neka od 20 do 20.000 nihajev na sekundo, čemur pravimo zvok, s čutilom, ki mu pravimo sluh. Netopirji zmorejo več: oni zaznavajo tudi frekvence, ki so krepko nad 20.000, tako imenovane ultrazvoke.

Podobno je s svetlobo. Tudi to zaznava cela vrsta živali (pa ne vse: tiste živali, ki kot človeška ribica ali globokomorske ribe živijo v popolni temi, so običajno brez vida). Čebele vidijo ultraviolečno barvo, so pa slepe za rdečo — obratno kot človek. Čebele tudi ločujejo med različno polarizacijo svetlobe, česar človeško oko ni zmožno.

Tudi elektriko uporabljajo tako ali drugače takorekoč vsa živa bitja. Samo primer: živčni impulzi so električne narave.

Kako je torej z magnetizmom? Ali je ta edini ostal za živa bitja neizkoriščen? Znanstveniki močno sumijo, da ga ptice selivke uporabljajo za orientacijo. Sumijo, da bi pa vedeli za gotovo, bi bilo potrebno lokalizirati organe, ki bi bili občutljivi za magnetizem. Ptici seveda ne vsebujejo v svojih tkivih feromagnetnih snovi, na katere naj bi zemeljsko magnetno polje neposredno delovalo. V poštev bi prihajala elektromag-

netna indukcija, to je pojav, pri katerem se v telesu, ki se giblje v magnetnem polju, ustvari električni tok ali bolje napetost, tkim. inducirana napetost. Za telesa ptičje velikosti in za hitrosti, s katerimi letijo ptiči, bi ta napetost znašala komajda milijoninke volta. To se zdi malo in vendar posebno ribe zaznajo napetost istega velikostnega reda. Te ribe same ustvarjajo nihajočo napetost med glavo in repom in s tem električni tok v svoji okolici. Če karkoli, kar ima različen električni upor, kakor morska voda, priplava v bližino, se to pojavi kot napetostni sunek, ki ga posebne celice ribe zaznajo. Ali imajo ptiči podobne celice? Zankrat jih še niso odkrili.

Skratka: vprašanj v zvezi z domnevnim živalskim magnetizmom je trenutno veliko več kot odgovorov.

Vedno bolj se utrjuje spoznanje, da vesoljstvo ni sestavljeno pretežno iz svetlih predmetov: zvezd in ozvezdij, ampak da je v njem desetkrat do stokrat več temne snovi, čeprav si znanstveniki niso edini v tem, kaj naj bi ta snov pravzaprav bila. Nekaj te snovi gotovo odpade na črne luknje, na temne binarne zvezde in na planete, kaj pa sestavlja glavnino te temne gmote, v resnici nihče ne ve.

Vse kaže, da je v tej funkciji odpovedal tudi nevtrino, čeprav bi mu nekateri sovjetski znanstveniki radi pripisali majhno maso. Ta vseprešinjajoči delec ne učinkuje kaj prida na običajno snov, zato ga je tako zelo težko odkriti. Je pa tako številan, da so nekateri označili tradicionalno snovno vesoljstvo kot nečistočo v pravem vesoljstvu, zgrajenem iz nevtrinov.

Ta vprašanja niso malenkost. Od odgovora nanje je odvisno, ali se bo vesoljstvo še naprej širilo v nedogled ali pa se bo v daljnji bodočnosti začelo krčiti in se končno sesulo.

Jakob Renko: Resnica in dež

Tržaški pesnik Jakob Renko piše pesmi že od dijaških let in prvič se je nekoliko obsežneje predstavil javnosti v Pesniškem listu št. 19 leta 1974, deset let po maturi. Tedaj je gojil kratke pesmi o predmetih, prepletene z modernistično filozofijo niča.

Pred kratkim pa je sam založil svojo prvo pesniško zbirko z naslovom **Resnica in dež**. Spremno besedo je napisal Marko Kravos, opremil jo je Klavdij Palčič.

V knjižici, ki je manjše oblike in ima 64 strani, je 44 pesmi, ki so razdeljene v štiri razdelke. Pesmi so zelo modernistične, misli in izpovedi so postavljene druga ob drugo brez logične povezave, zato je težko ugotoviti smisel in pesnikovo misel. Zdi se, da opeva v prvem razdelku problem bivanja, transcendence, dolgotrasnega življenja. Štiri pesmi so posvečene »ubogemu Bogu«, ki leži »na tleh, razbit in jeklen, / v srcu kot živ človek«. Bog odhaja s sveta, tudi za pesnika »ni skrinje zaveze in ni Boga«. Tudi resnice ni za človeka, za tistega pa, ki sledi sledém, je ena sama laž. Išče Boga in skupaj gresta proti jedkanici zla.

V teh osmih pesmih je še največ bivanjske tesnobe, sodobne razčlovečenosti, a tudi rahlega optimizma v iskanju Boga.

Drugi razdelek je posvečen ljubezni, veliki, nesebični, ob kateri »bo večnost obstrmela«. Če je vmes ljubezen, »nisem jaz in nisi ti«. Toda tudi v ljubezni je veliko odhajanja »drugam« in osamljenosti.

V tretjem oddelku so krajše pesmi, nekake sentence o bivanju, o filozofiji, brez jasne misli. Proglašajo se za eksencialista in spet poudarja, da je sam.

V četrtem razdelku so pesmi podobne začetnim, le da je v njih še več tesnobe. V Avtoportretu se takole označuje:

»Žalostno nasmijan
za posrečeno duhovitost
smem povedati le toliko,
da ne postanem sumljiv.
Pozorno poslušam tuje ustvarjanje
ker si želim tudi sam biti uslišan.«

Ob trenutkih slovesa si sam »na cesti pred mejo svoje domovine«. »Samo zato, / ker ga ne izpustijo na svobodo, / mu vsi pravijo, / da je nor.«

V zbirki Resnica in dež je Jakob Renko le delno zajel svojo in sodobno življenjsko stisko, a še to je pogosto podal v težko dostopnih mislih in malo povednih verzih. Jezik je brez osebne noté, sodobna proza, brez pesniškega navdaha.

Andrej Prebil: Verige lažne svobode

V Buenos Airesu v Argentini je izšla 1981 v misijonski tiskarni nova slovenska knjiga, ki jo je napisal in sam založil Andrej Prebil pod naslovom **Verige lažne svobode**. Knjigo je poklonil papežu Janezu Pavlu II., »velikemu čuvarju resnice«.

Avtor Andrej Prebil se je rodil 1911 v Horjulu pri Vrhniku in postal 1938 lazarist z namenom, da odide za misijonarja na Kitajsko. Predstojniki pa so ga poslali v Srbijo, kjer je ostal do konca 1946, nato je šel na Kitajsko, od koder so ga izgnali 1951. Poslali so ga v Čile za osem let, šel je v Kanado, nato v Argentino, zdaj deluje med čilenskimi Indijanci Mapuče.

V Čilu je začel pisati »tole povest, ki jo je nosil s seboj v srcu in glavi, odkar jo je doživljal v vsej krutosti na lastni koži,« tako je zapisal na ovitku knjige. Gre torej za življenjepis v obliki povesti in v tretji osebi. Razdeljen je v tri samostojne dele, ki obravnavajo tri življenjska obdobja.

V prvem delu — **Skozi labirint v tuji svet** — pripoveduje o svojem delovanju v Srbiji po zadnji vojni. V oskrbi je imel dve obsežni župniji Kragujevac in Kraljevo, kjer sta bili razbiti cerkvi in župnišči. Lotil se je obnove, in ker je bil priljubljen, mu niso pomagali samo srbski katoličani, ampak tudi pravoslavni. denar pa so mu pošiljali nekdanji slovenski izseljenci, ki jih je med vojno obiskoval po celi Srbiji in jim pomagal. Mimogrede je prišel v spor

z novo oblastjo, ker je v cerkvi poučeval verouk in ker niso vedeli, od kod dobiva denar za popravila. Poslali so mu ubijalca, a ga je rešil neki vernik, ki je prišel po krstni list. Ni se počutil več varnega, zahrepenel je po Kitajski, zato je odšel v Maribor in v veliki nevarnosti prekoračil skrivaj mejo. Angleži so ga poslali v taborišče, a tudi tja je prišla za njim tiralica, a je tudi tej ubežal.

V tem delu je naslikal težke poveljne razmere v Jugoslaviji, ko se je nova oblast šele utrjevala in preganjala vse, ki bi ji mogli nasprotovati. Ljudje so se bali drug drugega, vendar pa so Prebilu pomagali, ker so vedeli, da dela zanje. Nova oblast je bila neizobražena, nasilna, ravnala je po svoji volji, ni se ozirala na ustavo, češ da ima tajne okrožnice. Prebil kljub zastraševanju ni odnehal, dokler oblast ni tako prestrašila vernikov, da si niso upali več k njemu. Ko je ostal sam, mu je bilo delo onemogočeno, zato je zbežal v Avstrijo. Njegov beg je prava pustolovščina, seveda polna nevarnosti, toda povsod je našel ljudi, ki so mu pomagali, čeprav so veliko tvegali. Prav tako mu grozijo nevarnosti v Avstriji, dokler je ne zapusti.

Drugi del ima naslov **Rdeči zublji so zaplemeneli** in se godi na Kitajskem. Sem je odšlo po vojni nekaj slovenskih lazaristov, da bi ustanovili slovensko misijonsko pokrajino. Andrej je bil določen za mestece Žvejčín, kjer je bila le na pol podrtá kapela. Ves čas potovanja po Kitajskem se je učil kitajščine, da se je je hitro naučil, po-

pravil pa je tudi kapelo. Kmalu je razširil delo tudi na oddaljene podružnice in vedno več Kitajcev se je zanimalo za vero, veliko pa je pomagal tudi z ambulanto, kjer je zdravil vse bolezni.

Sredi cvetočega dela pa so deželo zasedli Maocetun-govi vojaki. Nekaj bogatejših ljudi se je pred njimi umaknilo, nekaj jih je odšlo v gozd in vodilo gverilsko vojno. Andrej je ostal, čeprav so že prve dni vernikom prepovedali, da bi hodili na misijon. Tudi so javno streljali ljudi, ki so jih osumili, da niso z novo oblastjo. Toda razmere so se vsak dan slabšale, zasliševali so ga in ga popolnoma osamili, končno so ga obsodili na izgon iz Kitajske.

Tretji del ima naslov **Proti novim obzorjem** in najprej na dolgo opisuje pot v izgnanstvo v spremstvu dveh miličnikov preko polovice Kitajske. Hodili so peš, se vozili s tovornjakom, avtobusom in tudi z vlakom, doživljali vse-mogoče dogodivščine, ker sta bila miličnika preprosta in v bistvu dobra. Misijonar je opazoval kitajsko deželo in razmere in jih v knjigi podaja. Ta del je zelo razgiban in dopolnjuje kitajske razmere pred revolucijo in po njej, kar je opisal v drugem delu. Izgnanstvo se je končalo v Honkongu, od koder je pisatelj odšel v Rim, od tod pa v Južno Ameriko, s čimer se zaključuje knjiga.

Tako je pisatelj dobro prikazal dva poveljna svetova, kakor ju je sam doživel, ko sta sprejela za politično podla-

go marksistični svetovni nazor. Obema je bil napoti, zato so ga v obeh državah preganjali, da je moral obe zapustiti. Pisatelj prikazuje predvsem svoje doživljaje, ob njih pa so podane tudi splošne razmere v obeh državah, saj so bile njegove težave le odmev splošnih razmer pri uvažanju novih političnih oblik. Zanimiv je zlasti opis Kitajske, ki nam je bolj oddaljena in kjer je pisatelj korak za korakom doživljal uveljavljanje nove oblasti.

Veliko govori tudi o sebi, o borbi za izpopolnitev, o delu za druge, premagati pa mora tudi dve preizkušnji, ko ga hoče kitajska vdova in italijanska redovnica pridobiti zase, da bi se odpovedal poklicu in si ustvaril družino. Obkraj se odločno otrese izkušnjav in gre za svojim poklicem, ki si ga je izbral že v mladih letih.

Knjiga je vsebinsko in tudi oblikovno zanimiva, saj gre za povest, ki pa je istočasno lastni življenjepis in opis razmer v Jugoslaviji in na Kitajskem po revoluciji. Tako je nekaj novega in eksotičnega, saj se dogaja daleč od slovenske domovine.

Prvi del povesti je izšel v Svobodni Sloveniji v Buenos Airesu. Leta 1984 je pisatelj prevedel povest v kastiljsko (španščino) in je izšla v mestu Perquenco v Čilu, kjer avtor župnikuje, pod naslovom **Cadenas de falsa libertad**. Tako se je uvrstila med redke slovenske knjige, prevedene v španščino.

eneoceneoceneoceneoceneoceneoceneocene

KNJIGE

Stalinistična revolucija na Slovenskem

»Vedé nisem zapisal niti ene same neresnice. Če je v knjigi kaj, kar se oddaljuje od objektivne resnice, je tisto zmeta — laž gotovo ni«.

Ta stavek daje ton uvodu v nena-vadno knjigo, ki se je pred nedavnim pojavila zunaj mej SR Slovenije. Imenuje se »Stalinistična revolucija na Slovenskem 1941-1945«, njen avtor pa je Stane Kos, kar je očitno psevdonim. Knjiga, ki šteje 365 strani, je izšla v samozaložbi v Rimu julija letos, natisnila pa jo je Mohorjeva tiskarna v Celovcu. Številka na platnici nam pove, da gre za prvi del, v kazalu pa takoj razberemo, da se ta del konča ob kapitulaciji Italije 1943.

Že naslov takoj močno pritegne. Kako sekundo bralec morda celo misli, da se knjiga nanaša na obdobje Kominforma, posebej še, ker je v tem času izšlo v Sloveniji nekaj del na omenjeno temo. Potem je takoj zadeva pojasnjena. S »stalinistično revolucijo« označuje avtor boj, ki ga je KPS med

vojno vodila na čelu slovenskega partizanstva z glavnim ciljem, da pride po vojni na oblast. Pisec se torej zelo jasno opredeljuje že v samem naslovu, zato je prvi bralčev občutek bojazen, da gre za običajni tekst iz slovenske politične emigracije, ki a priori napada vse, kar je v zvezi s partizanstvom, in prav tako a priori zagovarja ali celo poveljuje domobranstvo.

Med branjem ta občutek kmalu zgine. Že zelo obširni prvi dve poglavji, ki popisujeta razmere v Sloveniji pod prvo Jugoslavijo, izkazujeta namen čim jasnejšega in čim objektivnejšega analiziranja obravnavanih dogodkov. Ta namen ali vsaj želja se nadaljujeta tudi v nadaljnjih poglavjih, ko postaja tematika čedalje bolj žgoča in delikatna. Avtor seveda ne more in očitno tudi ne mara zakriti svojega protikomunističnega stališča, pa vendar mu je neobremenjen bralec še dalje pripravljen verjeti, da se vestno drži pravila, citirane iz uvoda.

Osnovna piščeva teza je, kot reče-no, izražena že v naslovu. Komunistični partiji Slovenije je bil glavni cilj nje-ne medvojne akcije prevzem oblasti po

vojni; boj proti okupatorju je bil le dobrodošla priložnost za oni temeljni cilj, gesla o narodni osvoboditvi pa so bila taktika za pritegnitev čim več nekomunistov, ki so v NOB videli SAMO boj proti okupatorju, partijske namere pa niso takoj doumeli — kasneje pa je bilo prepozno in so postali njeni »ujetniki«. Poudariti velja, da avtor ne uporablja običajne enačbe iz domobranskega tabora: partizan = komunist. Dobro loči oba pojma, ugotavlja pa seveda, da je Partija celotno NOB popolnoma obvladala in preko nje uvedla povojno diktaturo. Svojo revolucijo je izvajala s stalinistično miselnostjo in metodo, ta pa je v svojih nasilnih oblikah postala za prebivalstvo tako neznosna, da se je odločilo za oboroženo samoobrambo kljub istočasnemu sovraštvu do okupatorja. Iz knjige izhaja kruta ugotovitev: stalinistična revolucija je marksikje prizadejala več hudega kot surovi okupator. Tako je nastala stalinistično izzvana državljanska vojna, kruta na obeh straneh.

Stane Kos je kritičen tudi do anti-komunistične strani, vendar jo razume predvsem v njenem prvem nagibu, pri samoobrambi. Začeli so drugi.

Knjiga »Stalinistična revolucija na Slovenskem« navaja zelo veliko virov iz obeh taborov. To daje avtorjevi osnovni tezi verodostojnost, odraža pa tudi željo po objektivnosti. V tem prekaša vse doslej objavljene knjige slovenskih protikomunistov v svetu. Za vsakogar, ki se hoče poučiti o medvojnem dogajanju na Slovenskem, je Kosova knjiga nepogrešljiva vsaj za primerjanje, če ji že ne more ali ne mara priznati deklarirane želje po resnicoljubnem pisanju.

R. P.

Irena Žerjal: Alabaster

»Potrpljenje je božja mast in gorje mu, ki se z njo maže«, pravi stari slovenski pregovor. Pesnica Irena Žerjal se je pred kratkim petič »namazala«; pravi namreč, da so jo v dolgi vrsti pisunčkov pred založbo zaskaleli podplati, pa je raje segla v žep in položila davek »za narodov blagor«, da je naposled le izšla drobna knjižica — pesniška zbirka *Alabaster*.

Triindvajset pesmi nove zbirke pa le ni tako »potrpežljivo« čakalo — večina je namreč že bila objavljena na pesniških večerih in v tisku, saj smo Irenino ime (Žerjalova je objavljala tudi s psevdonimom) velikokrat zasledili v revijah, do katerih se nekatere naše mlade obljube odpravljajo s svojo že tiskano opotekavo besedo.

»Stimulirati« je namreč treba mlade, ki bi si lahko premislili in prijeli za kramp, pa čeprav bi v tem primeru izkopavali potrebnejše rove, kakor so tisti v slovenski književnosti.

Žerjalova se je s krampom poskusila že v Titovih brigadah — pravi pa, da zna bolje s peresom, kar dokazuje s svojimi knjigami od porevolucionarnega 69. leta dalje. Živa literatura, če je tudi »sprotna«, ne vem, ker tudi ne vem, kaj beseda pomeni, pa naj mi jezni uredniki oprostijo.

O pesniškem delu Irene Žerjalove. Prvi ciklus petih pesmi *Pesmi z ulic na strmini* že izdaja v svojih motnih barvah skaljeno občutje osnovnih radosti, kar se ponavlja s potovanji, namirom, starimi bolečinami in slovesi.

Bič poganja brzenje časa kot davno vrtavko, da ni mogoče v njej prepoznati usodnih zmot, katerih sad je spoznanje, je poezija, ki jo pesnica v čisto jedrnatih in razumljivih besedi name-

nja kot nasvet sočloveku, ki se name- nja po poti, ki jo ona prav dobro pozna.

Čisto zlato prihaja na dan v ekspresiji:

Najhujša bol je hrepenenje,
se vleče v prihodnost
dahne žalost
na lepi obraz
s profilom v bežeči šipi.

Zadnji stih pesmi *To je bilo!* drsijo v zrnih peščene ure v polnem pomenu našega bivanja, sožitja, okolja, nehanja.

Tako tudi sedem pesmi iz cikla *Bič in čas*, kjer se v *Smaragdu*, *Opalu* in *Rubini* motno iskri preteklost, kot bi bili kamni iz stare skrinje otožnih spominov. Pribežališče je zemlja, pristnost zemlje, ki tava nekam v asfalt, v izkoreninjenost. Zemlja je nosilka preteklosti v polnem pomenu nekdanjega doživljanja, njena prihodnost pa je vprašaj.

Naslednji cikel, *Murva*, tudi nosi pečat rodni tal — še več — v njem so zaobjete njene življenjske osnove: celjenje starih ran v *Arniki*, življenjska moč v macesnu v pesmi *Nekemu davnemu snu ali pogovor z macesnom*, *Murva* - spev domačnosti, varnosti.

Ni čudno, da se je Žerjalova s to preprosto, prisrčno, iskreno in razumljivo besedo na marsikaterem srečanju s sodobnimi pesniki počutila kot »kmečka nevesta«, pa naj mi oprostijo, če tako objavljam njene izjave. V tolažbo naj ji bo, da je v nasprotju s tem doživljanjem njena poezija tako zelo podobna tistim stihom, ki v slovenski književnosti nekaj veljajo.

V znamenju preteklosti cikel *Plebejsko krilo* - pesmi nosijo naslove po verzih *Kralja Matjaža*, pa tudi snov je pravljično-resna, pravljična se pač naslanja na čisto doživetje, je preprosta pripoved. S pridevnikom »resna« pa bi označila pesniško liriko v celoti, in to je predvsem v njeni mehanholični sestavi, ki je tako izrazito ženska, včasih tako trdna, včasih tako nebogljenja. Zato se pesnica v ciklu *Balade* iz vzemirljivosti daljnih svetov vrača v svet *Med plenjami*, v toplo domačnost, iz katere bo še kar naprej zrla v daljavo: Vrt je moj razgledni stolp v morje luči nad rodnim mestom, kjer morje trepeta in parnik trobi, platanski drevoredi, hiše svetle in nelepe.

Poezija Irene Žerjalove pa bo kljub zaprtim vratom segla tja čez obzornico. In le pazljivo z *Alabastrom*, s knjižico,

ki je kot ploščica tega kamna, ki bo ohranil prosojnost, le če ga bomo, kot pravijo v Toskani, pozorno natrli z o-ljem, ki se lahko tudi ne imenuje potrpljenje.

ESTER SFERCO

Življenjepis B. Hacqueta in J. A. Scopolija

Da tudi v tujem svetu odmeva naša beseda, nam tokrat dokazuje brošura, ki jo je letos izdal Inštitut za možgansko anatomijo v Bernu v Švici. Knjižico — *Življenjepis Belsazarja Hacqueta in njegovo jadrnanje po Savi od Ljubljane do Zemuna z avtobiografijo Joannesa Antoniusa Scopolija* sta uredila znanstvenika Pilleri in Mušič, (prvi avtor se je v glavnem posvetil vsebini v italijanskem jeziku, medtem ko je sodelavec s slovenskim priimkom tudi prevedel uvod in Hacquetovo avtobiografijo v slovenščino) — in to je odlomek, ki nas še posebej zanima, ker se še najbolj približuje naši zgodovini in kulturi.

Uvod, ki nam označuje in potrjuje izjemno bogastvo dobe tako blestečega imena — razsvetljenstva, uvod bi torej lahko povezali z enim samim drob- cem iz rokopisne avtobiografije naše- ga največjega predstavnika: Valentina Vodnika:

... kamenje poznati sem se vadil 1793 ...

Vodnika poznamo sicer kot pesnika, narodnjaka in ob tem učenem možu mnogih zanimanj si ne moremo kaj, da bi se ne nasmehnil ob tem, kar ga je »lastnu vesele« sililo, da se je učil in nato objavil — *Kuharske bukve* na primer — ali pa *Babištvo*. In čeprav avtorja tega našega frančiškana v svojem *Uvodu* nista omenila, je to, kar sta nakazala, malce tudi Vodnikov življenje- pis — biografija človeka, ki je otrok svoje dobe in njen častni predstavnik, poznavalec humanističnega in znanstvene- nega področja, veliki učenjak.

Belsazar Hacquet je nezakonski ple- mičev sin iz Bretanje, ki ga sila raz- mer in lastna bistrost izobrazila v enega izmed prvih predstavnikov me- dicine dela poleg celega niza drugih zanimanj — od mineralogije do planin- stva, od ekonomije do preučevanja favne, flore, zemljepisa, veterine in drugih najrazličnejših področij humane medicine.

Znanstvenik, ki mu je sicer posveče- na ulica v Ljubljani, o katerem pa žal

zelo malo vemo. Čemu? Gradivo o njem je ali bibliografska redkost ali pa sploh zahteva preveč delavnosti, ob čemer z obžalovanjem pomislimo na nekdanje biografe, katerih kartuzijanska potrpežljivost ni bila odvisna od plačila. Vse je pošlo v sodobnem hrupu in je postalo tako različno od Hacquetovega gesla, v katerem pravi, da je delal »brez use žele eniga dobička« ...

Za znanost je žrtvoval modrost, družinsko srečo in mir, v svojih rednih udeležbah in prisotnostih na raznoraznih vojnah je celo nekoliko podoben Simpliciusu Simplicissimusu, toda kolikšna razlika med njim in tedanjimi mazači in nazadnjaki! Odprtost duha in trdni temelj ljubezni do sočloveka plemenitita njegovo delo med idrijskimi rudarji in poudarjata svojo vrednost in trajnost v odnosu do našega malega naroda — znanstvenik je namreč čisto brezhibno obvladal tedanjo Linhartovo slovenščino in celo pisal — v bohoričici ... Slovenska mesta imenuje v slovenščini in v opisu svojega jadrnanja po Savi se dlje zadržuje pri imenih krajev in značilnih izrazih. Avtobiografija je tako zanimiva kakor avtor sam, škoda je le, da se je Hacquet domislil pisanja svojih spominov precej pozno in jim zato ni uspel od tistiniti značilnega pečata trenutka in svežine.

S to temeljno oznako Hacquetovega življenja in delovanja se je ukvarjalo večje število znanstvenikov iz Avstrije, Nemčije, Slovenije in celo znani imeni iz našega tržaškega zamejstva, katerima gre posebna zahvala.

Lahko torej izrazimo upanje, da se bo ta delavnost naših nadobudnih mladih na takšnih mednarodnih področjih plodno nadaljevala, in to s pomočjo vzorov, kakršen je bil Hacquet (ki je bil — mimogrede — tudi učitelj zdravniških ved na ljubljanskem liceju).

Znanstvenikovemu podrobnejšemu opisu popotovanja po Savi sledi latinska avtobiografija njegovega kolega v znanosti Joannesa Antoniusa Scopolija, ki ga je Hacquet nasledil v Idriji in ga cenil kot znamenitega mentorja.

Brošuro bogatijo slike tedanjih vladarjev, znanstvenikov in znamenitejših krajev, naposled pa se celota zaključuje z upognjenim listom — risbo Ljubljane iz sedemnajstega stoletja iz Valvasorjeve *Slave vojvodine Kranjske*.

ESTER SFERCO

Izvestje srednjih šol za leto 1982/83

Pod uredništvom prof. Roberta Petarosa je izšlo šolsko izvestje za vse srednje šole I. in II. stopnje na Tržaškem za šolsko leto 1982/83. Čeprav z majhno zamudo, je izvestje pred nami in pomeni prikaz naše življenjske sile s 1746 vpisi v vse srednje šole.

Izvestje prinaša imenske podatke o učnem osebju in učencih za vsako šolo posebej. Iz tiska je razvidno tudi, kdo je dosegel boljše in srednje uspehe. To velja za učence šol višje stopnje. Za I. stopnjo velja to le za uspeh pri zaključnem izpitu. Pri vsaki šoli je tudi nekaj šolske kronike o raznih dejavnostih, naslovi maturitetnih nalog iz slovenščine in podobno. Ne bilo bi odveč, če bi vsaka šola objavila tudi seznam članov zavodskega sveta. Zelo poživljajo slike iz šolskega dogajanja.

Motijo pa v Izvestju imenski sezname. Imena učnega osebja, ki je zaposleno na dveh šolah, je pogostokrat pisano na eni šoli tako, na drugi drugače: enkrat brez strešic, drugič s strešicami, nekateri so enkrat doktorji drugič ne, enkrat redni profesorji, drugič le poverjeni, možje imajo drugačna imena kot njih žene (s strešicami in brez njih, v italijanski obliki ali pa v slovenski, pa sta vendar mož in žena). Vem, da urednik ne more spreminjati in se drži dosledno tega, kar mu pošljejo posamezne šole. Toda ta pogrešek se vleče iz leta v leto. Uredništvo se zaradi tega tudi opravičuje. Izid so omogočili slovenski denarni zavodi na Tržaškem, za kar jim gre vse priznanje.

MAKS ŠAH

RAZSTAVE

Lojze Spacal: 50 let ustvarjanja

1. decembra je Lojze Spacal doživel kar dve otvoritvi: v Pordenonu je bilo slovesno odprtje doslej najboljšežnjega prikaza slikarjevega petdesetletnega delovanja, v tržaški galeriji Cartesius pa je postavil na ogled 32 grafičnih listov, ki so sad najnovejšega ustvarjanja.

Naj spregovorimo najprej o pordenonski razstavi. V dvoranah Društva za kulturne pobude (Centro iniziative culturali di Pordenone) je razstavljenih

161 del, ki označujejo Spacalovo umetniško pot. Ob tej priliki je izšel bogat katalog v treh jezikih: italijanščini, slovenščini in nemščini. Franco Solmi, ravnatelj bolonjske galerije za Moderno umetnost, je podpisal spremno besedo, v kateri je skiciran slikarjev profil. Katalog obsega številne barvne in črno bele reprodukcije ter bibliografijo o slikarju od prvih odmevov v časopisu še pred vojno vse do leta 1981. Prej kot vodič po razstavi je torej katalog nekakšna monografija, ki se uspešno vključuje v vrsto tistih, ki so izšle do slej.

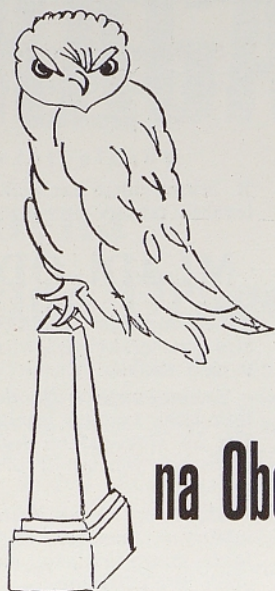
Na razstavi so poleg že znanih del tudi številne slike, ki nosijo letnico 1984, kar dokazuje, da je Spacal izredno delaven še danes. Sprehod po svetlih, zračnih sobanah nas vodi mimo interjerov starejšega datuma, mimo odmevov taboriščnega življenja, kraške motivike z arhitektonskimi značilnostmi, marin iz Savudrije, tihih mest v mesečini, mimo vsega tistega podoživljene sveta umetnikove ožje domovine, kjer se oglašča njegova izpoved o navezanosti na kraj in čas, ki sta ga izoblikovala v vrhunškega in samosvojega pričevalca naših dni.

Ob odprtju razstave so se zvrstili za govorniško mizo številni predstavniki oblasti, pesnik Elio Bartolini in umetnostni kritik Giancarlo Pauletto. Prvi je poudaril dve Spacalovi značilnosti: zvestobo in načelnost ali strogost pri ustvarjanju. Zvestoba izhaja iz dejstva, da se Spacal stalno vrača h Krasu in k njegovi izpostavljeni kamniti belini. Načelnost pa čutimo ob poudarjeni bistvenosti kompozicije in strogem izboru barvne palete. Pauletto je predstavitel cilje razstave, ki hoče biti diahroničen prikaz slikarjevega dolgoletnega ustvarjanja. Stalnice Spacalove umetnosti so po kritikovem mnenju elegičnost, bistvenost in prisotnost narave.

Čeprav ima Spacal za sabo številne razstave, je ta v Pordenonu vredna ogleda zaradi izredno bogatega izbora razstavljenih del.

Istega dne je bilo tudi odprtje tržaške grafične razstave v prostorih galerije Cartesius. Tu so dela zadnjih let, šest grafik nosi letnico 1984, večina del pa je iz prejšnjega leta. Ponovno je tu Kras s svojimi portali, a tudi narava v stiliziranih abstrakcijah jeseni, v zimi, negibno drevje, za katerega pa slutimo vršanje v burji, nemo, a

(Dalje na naslednji strani)

Čuk

na Obelisku

Agencija za pomirjenje živcev

S hudičem ne bom zajemal iz iste sklede, tudi če mi dajo še tako dolgo žlico.

De Ladoury

ČUDOVITI DAROVI BOŽIČKA 1984 SLOVENCEM.

Božič 1984 bo, kot gre glas, prinesel Slovencev nekaj darov, kakršnih si pred leti ne bi upali niti sanjati. Komaj je ČUK zvedel za ta glas, je razpredel na vse strani svojo obveščevalno mrežo, da bi preveril novico. Zdaj lahko srečen posreduje svojim bralcem naslednje vesti, ki dokazujejo, do kakšne samozavesti in zrelosti je prišla slovenska narodna skupnost ob izteku leta 1984:

1) Kot nasledek velike slovenske manifestacije v Trebčah, kjer je nekaj tisoč Slovencev zahtevalo dvojezične table na Krasu, je začelo deževati na tržaško prefekturo na desetine in desetine prošenj prebivalcev Trebč, skoraj samih CARLJev, da bi jim vrnil priimek v slovenske KRALJE ...

2) V priznanje naslovnemu škofu dr. Vekoslavu Grmiču, da si z novo katoliško teorijo o kontracepciji in splavu

prizadeva za premaknitev slovenske Cerkve na nove napredne pozicije, je CK ZKS sklenil, da se dr. Grmiču omogoči, da ljubljanska televizija izvede na božični večer prenos njegove pontifikalne maše ...

3) Sekretar Zveze komunistov Slovenije inž. Andrej Marinc je izposloval slovenskim zgodovinarjem dovoljenje, da brez strahu za osebni položaj raziskujejo, KDO je zaukazal in izvedel veliki Pokol v maju 1945 in KDO je organiziral stalinistični proces iz leta 1948 ...

3) Glede na to, da je bila v stalinističnem obdobju stoletna slovenska toponomastika v Sloveniji samovoljno spremenjena, je skupščina SR Slovenija sklenila razpisati ljudski referendum na vprašanje: Soglašiš, da so bila po vojni svetniška imena krajev spremenjena?

4) Tajna raziskava slovenske DOXE je ugotovila, da je velika večina Slovencev za to, da se postavi sredi Ljubljane spomenik vsem Slovincem, padlim med zadnjo vojno, zaradi česar ljubljanska občina že pripravlja razpis za idejni projekt ...

5) Glede na to, da so se pod fašizmom slovenski dijaki v goriškem semenišču sami taksirali za uporabo kakšne tujke, je skupščina slovenskih tržaških dijakov sklenila, da bo italijanščina na šolskih hodnikih odslej obdavčena s tisoč lirami ...

6) Po zaupnih vesteh sta goriški škof Bommarco in celovski škof Kapellari sklenila slediti svojemu škofovskemu sobratu, tržaškemu škofu Bellomiju, v njegovem evangelijskem prizadevanju za obmejno sožitje in se po njegovem zgledu usposobiti tudi za predavanja v slovenščini ...

7) Slovenski socialisti so se sklenili javno distancirati od izjave svojega strankarskega tovariša Bettina Craxija, da je mejna črta okrog Trsta zarisana krivično ...

8) Glede na to, da je bila dvorana Teološke fakultete v Ljubljani ob zadnjem teološkem tečaju včasih nevarno prenatrpana, so na pobudo in intervencijo Gasilske zveze Slovenije sklenili, da se bo omenjeni tečaj prihodnje leto odvijal v veliki dvorani Cankarjeva doma.

To so, dragi bralci ČUKa, nekateri darovi, ki jih bo letošnji božiček stresel iz svoje košare. Bog mu daj dobro, nam Slovencev pa pameti!

ČUK

močno kljubovanje vremenskim neprikljam, rji časa, a simbolično še marsičemu drugemu. Kdor si je ogledal razstavo na trgu Unità pred nekaj meseci ob obletnici Rižarne in je občutil umetnikovo tragiko ob spominjanju zločinov, njegovo trpkost ob okrvavljenem kamnu sredi kraške gmajne, se bo začudil ob najnovejših delih. Čeprav gre za štiri grafike iz leta '84, torej manjšega števila del, na podlagi katerih bi

bilo tvegano graditi utemeljene sodbe, a vendar, naj to poskusim vseeno, iz tega zadnjega ustvarjanja izhaja premik v pravljico. Kako naj si drugače razlagamo posluš za živobarvna tulipana, ki se sklanjata v romantični pogovor z luno? In prikazen v nočni negibnosti, črno sonce in magično obrednost časa? Ne samo vsebina slik ali pomenljivi naslovi, tudi barve — rdeča, rumena, črna, vseprisotna belina — u-

stvarjajo vtis pomiritve, preseganje resničnosti in zazrtost v sanje. Kot bi se Spacal sprostil v poletu vedre domišljije. Kot bi si zaželel otroškoprvinke igre.

Na koncu še kak podatek: pordenonska razstava bo trajala do 10. februarja in se bo nato preselila v goriško palačo Attems, v Cartesiusu pa bodo grafike do 20. decembra.

MAGDA JEVIKAR

zasmehindobrovoljozasme

»Na svetu so sami nepošteni ljudje. V denarnici, ki sem jo včeraj ukradel, so bili trije stotaki ponarejeni.«

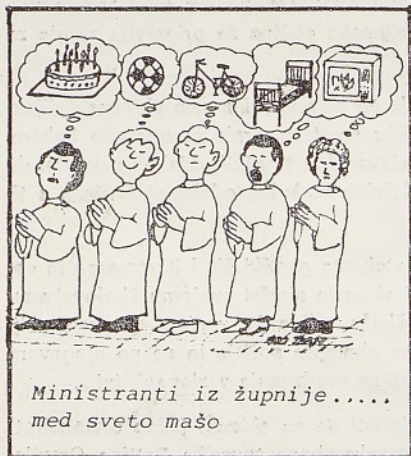
»Pokaži mi jih!«

»Ne morem, sem jih že vnovčil.«

* * *

»Očka, kaj se pravi materin jezik?«

»Tiho, za božjo voljo, v salonu sedi in naju lahko sliši.«

Gospodar cirkusa prijatelju: »Zdaj sem na tléh.«

»Kako to?«

»Posrečilo se mi je dobiti nekaj izrednega, pomisli: žensko brez glave.«

»Imenitno! In?«

»Pozabila je priti.«

V dvigalu nebotačnika vpraša strežnik: »V katero nadstropje prosim?«

»V zadnje. Gre za samomor.«

* * *

»Francek, nehaj se že enkrat cemeriti!«

»Saj se ne cmerim. Hočem dva bonbona.«

»Kako si siten! Na enega in nehaj se cemeriti!«

»Kako pa naj zdaj jokam samo z enim očesom!«

* * *

Pacient vpraša zdravnika: »Dragi doktor, kaj naj napravim? Navadil sem se tako smrčati, da ne morem spati.«

»Menjajte sobo!«

* * *

Neka stara gospodična, ki je šla iz kina, kjer so predvajali zelo bojevit film, je rekla: »Tudi mož, ki se bo z me-noj poročil, bo moral biti bojevit ...«

In mimoidoči gospod: »To je pa čisto gotovo ...«

* * *

Šofer stopi v trgovino in kupi 30 gramov salame.

Trgovec mu ironično reče: »Naj vam jo pošljem na dom?«

»O ne,« je mirno odgovoril šofer. »Imam zunaj svoj tovornjak.«

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38 - Telefon 54390

Dom in delavnica:

Ulica Damiano Chiesa, 91 - Telefon 571326

POSEBNI POPUSTI! OBIŠČITE NAS!

Slovenska prosveta in
Zveza slovenske katoliške
prosvete

razpisujeta

X. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1984. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije.

Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viala XX Settembre 85.

Listnica uprave

- * V letu 1985 ostanejo cene za izvod in naročnino nespremenjene, razen prilagoditve za naročnike v Jugoslaviji.
- * Naročnike v Italiji obveščamo, da je naša nova številka poštnega tekočega računa

1 4 4 7 0 3 4 8

vedno na ime MLADIKA, ul. Donizetti 3 v Trstu. Ko nam bo poštna uprava izdala nove položnice, jih bomo priložili reviji, morda že tej številki.

- * Ker naročnine ne krijejo visokih tiskarskih stroškov in poštne, Vas prosimo, da darujete v tiskovni sklad.

CENA 1.500 - LIR